

ÅRSRAPPORT 1994

Norsk malurt (*Artemisia norvegica*), tegnet etter eksemplarer fra Knutshø ved Kongsvold (etter Bødtker - Nordhagen).

Telemark Botaniske Forening

Året som er gått...

Tiden for årsmøtet nærmer seg igjen, og året må summeres opp.

Også dette året har bydd på mange spennede botaniske begivenheter. Vi kan se tilbake på en rekke interessante foredrag på møtene. Innholdet har dels vært fra hjemlige trakter, med lokale strandenger, orkidéer og sopp som temaer. Men innholdet har i år også vært av svært global natur, med innslag fra Nordamerika, Provence og Alpene. Vi har hatt flere aktivitetsdager på Mule Varde, og Finn Wischmann har holdt kurs i plantelære.

Vi har også hatt en rekke botaniske høydepunkter på turene. Vi var i Fyresdal og fant noe som kan vise seg å være Norges første søstermariland med rødfarge. Sommerekskursjonen til Kongsvold og Dovre ble en enestående opplevelse med fjellets vårflora, moskus og strålende vær. I tillegg kommer alle dags- og ettermiddagsturene i nedre Telemark.

Oppslutningen om møtene har vært god også i år. Frammøtet på turene har vist en økning i forhold til de foregående årene, men må fortsatt betegnes som lav på en del av turene. Oppslutningen om sommerekskursjonen ble lavere enn normalt p.g.a. en meget beklagelig kollisjon med NBF's ekskursjon i nedre Telemark.

Kjell Thowsen har med en enestående innsats fått lagt floraatlasen over på EDB slik at det nå lar seg gjøre å ta ut spesielle temaoversikter for geografiske områder og arter. Listera har kommet ut med et praktfullt nummer og arrangementskomitéen har bidratt til trivsel på møtene også i år.

Når TBF sender ut sitt årsprogram, legges lista høyt med tanke på innhold og frekvens. Siste år er det kun turen til Koster som måtte avlyses på grunn av problemer med overnatting. Ellers er alt gjennomført som annonsert.

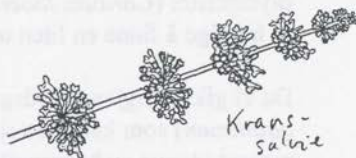
Til slutt vil styret takke alle som har hjulpet til med gjennomføringen av siste års tette program. TBF har et omfattende tilbud i løpet av et år, og dette kan bare la seg gjennomføre når mange medlemmer yter sitt bidrag.

Referatet fra turen til Siloen på Bøleveien ble uteglemt ved sammenstillingen av årsrapporten for 1993. Derfor tas det med i denne årsrapporten.

Siloen på Bøleveien

Onsdag 11. august 1993.

Turleder: Bjørn Erik Halvorsen.
Botanisk kjentmann: Kjell Thowsen.
Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Lenge før TBF ble stiftet var det rapportert om uvanlige planter ved "Siloen" ved Bøleveien i Skien. Foreningen har besøkt stedet flere ganger gjennom sin tolvårige historie. Likevel er turen spennende hver gang, fordi det stadig dukker opp nye arter, og arter som har vært borte i noen år, kan dukke opp igjen. Hovedårsaken til den spesielle botanikken er innførselen av korn, og frø av andre planter som følger med i lasta. Området er også beskrevet i referatet fra møtet 30. mars i år.

13 medlemmer deltok på turen i år. I lettskyet vær besøkte vi først områdene nede på brygga, for så å ta en synfaring oppe på skrenten.

Nede på brygga ble det for det meste gjensyn med områdets hevdvundne arter, slik som hviddodre (*Berteroa incana*), ormehode (*Echium vulgare*), sikori (*Cichorium intybus*), legesteinkløver (*Melilotus officinalis*), norsk mure (*Potentilla norvegica*) og narresennep (*Hirschfeldia incana*), som alle fremdeles hadde blomster. Ullborre (*Arctium tomentosum*) vokste som høye busker, og stridsennep (*Sisymbrium loeselii*), giftkjeks (*Conium maculatum*) og knollkjeks (*Chaerophyllum bulbosum*) hadde satt frø. Ny av året er en tue med kamkveke (*Agropyron cristatum*) som står i kanten av asfalten med sine flate aks.

Oppe på skrenten står fortsatt kulekarse (*Rorippa austriaca*) og gull-lusern (*Medicago falcata*), som vi fikk glede av å se i blomst. Luktvikka (*Vicia tenuifolia*) blomstret praktfullt i juni, ble det sagt, men vi var heldige å finne en hvitblomstret bergmynte (*Origanum vulgare*). Ellers fant vi bladene til ett eksemplar av gaffelmure (*Potentilla bifurca*) og praktfullt blomstrende kronvikke (*Securigera varia*).

Nede i skrenten har det lenge stått kranssalvie (*Salvia verticillata*), og i år var vi også heldige å finne den i vakker blomstring inn på flata. Nede i og på kanten av skrenten fant vi etter tur piggtistel (*Carduus acanthoides*), den spesielle løkarten

(*Allium rotundum*), den nordamerikanske faksen (*Bromus purgans*) og løkrapp (*Poa bulbosa*).

På baksiden av garasjelegget syd for siloen, har det tidligere år vært mye olymptistel (*Carduus thoermeri*), men den har ikke vist seg de siste årene. Nå var vi heldige å finne en liten utgave av den, som hadde satt frø.

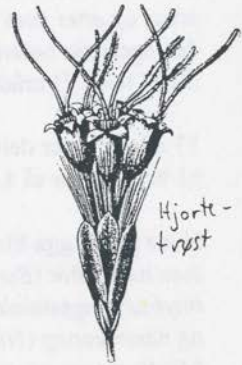
Da vi gikk ut igjen, oppdaget vi den stive utgaven av einstape (*Pteridium aquilinum*) som kalles etasje-einstape. Ved bilene viste Trond Grøstad oss en presset utgave av bebergullurt (*Amsinckia retrorsa*), som nå har gjort solid inntog i en åker ved Donavall i Brunlanes.

Årsmøtet 1993

Fredag 22. oktober 1993.
Jarseng sportshytte, Skien.

Saksliste:

1. Valg av dirigent og referent
2. Styrets beretning
3. Årsrapport fra Larvik lokallag
4. Regnskap
5. Eventuelle meldinger og regnskap fra NBF
6. Eventuelle forslag til NBF's årsmøte
7. Forslag til TBF's årsmøte
8. Valg
9. Eventuelt

Det var 22 medlemmer tilstede.

Bjørn Erik Halvorsen åpnet møtet kl. 1845 etter at sakslisten, styrets beretning, regnskapet, årsrapport TBF -93 og årsmelding fra NBF var delt ut. Bjørn Erik ble valgt til dirigent og Charlotte Bakke til referent.

Det ble holdt ett minutt stillhet over et av våre medlemmer som var gått bort i løpet av året, Inger Thorbjørnsen fra Herøya.

Styrets beretning kunne fortelle om stor aktivitet også i år, med mange turer, møter, utstilling og kurs. Det ble gjort mange nyfunn av planter. Medlemstallet holder seg stabilt med ca. 260. Beretningen ble godkjent uten kommentarer.

Årsrapporten fra Larvik lokallag hadde vi ikke mottatt.

Kassereren, Olaf Svendsen, bad om kommentarer til regnskapet. Det viste i år et underskudd på ca. kr.3.000,-. Fra salen ble det bemerket at dette ikke var faretruende andre aktiva tatt i betraktning. Regnskapet ble enstemmig godkjent.

Bjørn Erik leste opp årsmeldingen fra NBF. På grunn av spesielle intrufne omstendigheter har aktiviteten vært lav i år.

Det var ikke innkommet noen forslag til NBF's årsmøte.

To forslag var kommet inn til TBF's årsmøte.

Det første var fremmet av styret og gjalt heving av medlemskontingenten. Den ble foreslått som følger:

A-medlemmer: Øker fra kr. 270,- til kr. 315,-

B-medlemmer: Øker fra kr. 70,- til kr. 100,-

C-medlemmer: Øker fra kr. 40,- til kr. 60,-

D-medlemmer: Øker fra kr. 25,- til kr. 30,-

Forslaget ble enstemmig godtatt.

Sak nr. to gjalt et forslag om fredning av plantearter i Norge (alle orkideéne + 33 andre arter). Hovedstyret hadde sendt saken ut til regionsavdelingene for uttalelse. Det ble en del diskusjon. Det var enighet om at orkidéartene burde fredes, angående de andre artene så visste en for lite om dem til at noe standpunkt kunne tas.

Valgkomitéens formann, Karl Eriksen, leste så opp sine forslag, som alle ble godkjent ved applaus. Heller ikke i år blir det valgt noen formann, så styret kommer til å bestå av fire styremedlemmer, kasserer + et varamedlem. Listen er som følger:

Styret

Styremedlem	Priscilla Hansen - gjenvalg
Styremedlem	Bjørn Erik Halvorsen - gjenvalg
Styremedlem	Roger Halvorsen - gjenvalg
Styremedlem	Charlotte Bakke - gjenvalg
Kasserer	Olaf Svendsen - gjenvalg
Varamedlem	Thor Wiersdalen - ny

Turkomitéen

Formann	Bjørn Erik Halvorsen - gjenvalg
Medlem	Thor Wiersdalen - gjenvalg
Medlem	Karl Eriksen - ny

Listera - redaksjonskomitéen

Priscilla Hansen - gjenvalg
Thor Wiersdalen - gjenvalg
Roger Halvorsen - gjenvalg

Flora-atlas

Kjell Thowsen - gjenvalg
Petter Eriksen - ny

Revisor

Oddveig Skifjeld - gjenvalg

Valgkomitéen

Karl Eriksen - formann - gjenvalg
Magne Langerød - gjenvalg
Anne Vinorum - ny

Når det gjalt møtekomitéen, hadde alle de tidligere medlemmene frasagt seg gjenvalg. Her var det vanskelig for valgkomitéen å finne noen nye, og fire av de tilstedeværende ble valgt:

Møtekomitéen

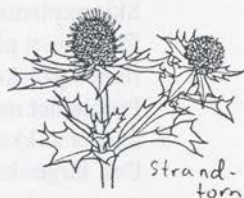
Lise Stokstad - ny
Inger Johanne Vik - ny
Harald Stendalen - ny
Grete Stendalen - ny

Under eventuelt ønsket Thor Wiersdalen å si noen ord om Listera. Han syntes at bladet skulle komme ut oftere og mer regelmessig, og han hadde flere forslag til dette: det burde være faste utgivelsesdatoer, møte- og turrapportene kunne innlemmes i Listera, bladet kunne gjøres enklere (for å få redusert prisen) og det burde velges en redaktør fra Listera-komiteen som var ansvarlig for utgivelse. Disse forslagene vil bli tatt opp i styret og i Listera-komiteen.

Møtet ble hevet kl. 2015.

Etter årsmøtet ble det servert lapskaus og is, deretter bløtkake + kaffe, før vi gikk over til kveldens foredrag.

Strandenger i Telemark og noe til...

Knut Rydgren gjestet TBF denne kvelden for å fortelle om strandplanter langs vår sørlige kyst. Han har i to sesonger, sammen med Anders Lundberg, jobbet med havstrandsregistreringer i Sør-Norge. Arbeidet som har blitt gjort skal danne grunnlag for en verneplan av havstrender i Sør-Norge.

De forskjellige strandtypene som er undersøkt er: Undervannsenseng (f.eks. ålegrastyper), strandmyr og strandeng, tangstrand/tangvoll, sandstrand/sanddyner og strandberg. Den siste typen er ikke så mye undersøkt. Planter som vokser på disse stedene er strengt økologisk tilpasset. De må tåle både oversvømming, tørke og forskjellige grader av saltpåvirkning. Undersøkelsene som er utført har gått ut på å registrere plantelokaliteter og å vurdere hvilke innvirkninger div. inngrep og påvirkninger har på de forskjellige bestandene.

Vi fikk se eksempler på diverse strandtyper. Rullesteinsstrender er relativt sjeldne; vi så her et bilde fra Mølen. Det er vanskelig for plantene å skaffe seg næring på slike strender. Drenering virker ikke positivt inn på strandfloraen, det fikk vi se et eksempel på fra en strandeng i nærheten av Stathelle. Tidligere tiders inngrep i forbindelse med istrafikk (fra brakkvann) var også noe som hadde hatt innvirkning på plantelivet. Fra Skåtøy ble vi presentert et bilde tatt ved Burøytjern. På Stråholmen hadde oppskyll av tang og tare vært med på å danne grobunn for et frodig belte av strandmelde (*Atriplex littoralis*).

Ca. 40 forskjellige plantearter er kartlagt. Rydgren tok for seg en del av disse, og snakket om utbredelse og påvirkninger som de blir utsatt for.

Vipestarr (*Carex extensa*) har sitt yngdepunkt i Telemark, nærmere bestemt i Kragerøskjærgården. Den ble første gang funnet på Skåtøy i 1949. Opphør av tidligere tiders aktiviteter gjør at den mange steder står i fare for å bli "kvalt" av andre arter, som sivaks (*Schoenoplectus maritimus*) og takrør (*Phragmites australis*). Det synes nødvendig med slått eller beiting.

Jordbærkløver (*Trifolium fragiferum*) vokser det mest av i Østfold. Et typisk voksested er langs stikanter på strandenger. Det ser ut til at arten er "for utgående", men den ville fremmes ved skjøtsel (slått).

En plante som er ganske vanlig her i Telemark, er tusengyllen (*Centaureum littorale*). Dessverre ser den ut til å gå en trist skjebne i møte p.g.a. gjengroing. Skjerimplanten strandtorn (*Eryngium maritimum*) er en sandstrandplante som har forsvunnet på veldig mange lokaliteter. Den har sin hovedforekomst på Lista, det finnes ganske mange på Hvaler også. På Jomfruland vokser ca. 25 planter. Problemet med strandtorn er at den så ofte blir fjernet av mennesker som ikke ønsker stikkende planter på strendene.

Den fargerike strandflatbelg (*Lathyrus japonicus*) holder til på grus- og sandstrender. Bl.a Lista har en stor populasjon av denne.

Fra Vestfold fikk vi se bilder av gul hornvalmue (*Glaucium flavum*). Dette er en plante som er fåtallig i norsk flora. Mange gamle funn har blitt borte. Tidligere vokste den på Jomfruland, men etter 1970 er den ikke sett der.

Noen plantearter ser ut til å ekspandere, f.eks. strandkål (*Crambe maritima*). På grus- og steinstrender i Telemark og Vestfold er der store forekomster.

En fin strandeng-plante er strandrisp (*Limonium humile*). Den finnes ved midtre Oslofjord og i Kragerø-skjærgården.

Østersurt (*Mertensia maritima*) er en nordlig art som er uvanlig her i sør. Den vokser på grus- og steinstrender. Det er få forekomster i Telemark, men på Mølen er den en vanlig strandplante.

Et oversiktskart over Nord-Europa viste at strandkjeks (*Ligusticum scoticum*) har en jevn utbredelse. Det er en nordlig art som rett og slett ikke klarer å eksistere hvis klimaet blir for varmt.

I 1980 - årene ble det oppdaget at det vokste strandkjeks på noen fjelltopper 200 m.o.h. Seinere ble den også funnet på den høyeste toppen på øya Leka (418 m.o.h.) i Nord-Trøndelag.

Rydgren hadde sammen med Anders Often studert "fjellpopulasjonene" og sammenlignet dem med de som vokste på strendene. Vi fikk se bilder fra Leka, og fra arbeidet som ble gjort der. Her var det mange spørsmål som dukket opp; Hvor levedyktige var fjellpopulasjonene, hvor gamle var de, og hvordan var de kommet dit?

Undersøkelsene viste at det var få forskjeller på de to når det gjalt levedyktighet. Fjellutgavene hadde mye tettere vegetasjon, og de var sterkt konsentrert om toppene. Dette var spesielt, og det skyldes antakelig fuglespredning, og også gjødsling fra fugler.

Etter foredraget ble Rydgren takket og overrakt en gave av møtelederen. Tilhørerne så ut til å ha satt pris på at han lot dem få et innblikk i hans interessante arbeidsfelt.

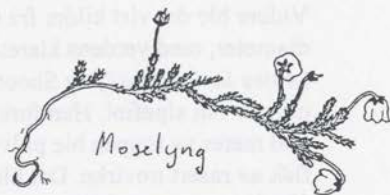

Naturtyper i Nord-Amerika.

Med Sigmund Tvermyr.

Tirsdag 9. november 1993.
Mobi i Beha-gården.
Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Det var ca. 30 personer tilstede.

Sigmund Tvermyr har vært i Nord-Amerika flere ganger. I 1969-70 tilbrakte han et år i Oregon og Ontario og i 1986 var han 3 måneder i nordvestre USA (Montana og Idaho). I senere år har barna hans studert i USA, og i den forbindelse har han også vært et par turer over Atlanteren, senest i 1992, da han benyttet anledningen til å besøke Alaska. I løpet av disse oppholdene har han skaffet seg en allsidig fotosamling og bygd opp høy kompetanse på de ulike naturtypene i disse områdene.

Når man beveger seg østover fra Stillehavet, passerer man en rekke markante klimasoner som i første rekke er knyttet til de geologiske formasjonene. Nærmest havet er det et ekstremt fuktig kystklima i liene opp mot kystfjellkjedene (The Coastal Ranges) som har topper opp til 2000 m.o.h. På baksiden av disse ligger en bred, flat dalsenkning før neste fjellkjede, som er fra sør mot nord Sierra Nevada - Cascade-kjeden. Denne har topper opp til 4000 meters høyde, noe som fører til et svært tørt klima i slettelandet på baksiden, de såkalte 'interior basins'. Neste fjellkjede er Rocky Mountains, og på baksiden av denne ligger prærien. Videre nordover ligger store skogsområder før en kommer inn i tundra-områdene i nordøst.

Sigmund åpnet med et bilde tatt fra fly over Mackensie River og fortsatte med et bilde fra Seattle med Mount Rainier-i bakgrunnen. Så hoppet han ned mot kysten av Stillehavet, med lange sandstrender og sanddyner. I liene ned mot Stillehavet viste han bilder av skoger med sitka-gran (*Picea sitchensis*). Han fortalte hvordan amerikanerne var flinke til å legge til rette for besøkende.

I Nord-Amerika finnes 32 forskjellige bartre-arter, og Sigmund viste oss eksempler på flere av disse, slik som f. eks. kjempestammene til Douglas-gran (*Pseudotsuga menziesii*). Vi fikk se de enorme trestammene til Redwood-trærne (*Sequoia sempervirens*) og hvordan de lett dannet stubbeskudd. Men vi fikk også se andre

plantearter, slik som revebjeller (*Digitalis sp.*), en jamne-art (*Selaginella sp.*) som dannet lange girlandere og Rhododendron-arter i skogbunnen.

Videre ble det vist bilder fra Crater Lake, som er et gammelt vulkankrater, 10 km i diameter, med verdens klareste vann. Vi fikk ved Mount St. Helens se fjelledelgran (*Abies lasiocarpa?*) og Shooting star (*Dodecatheon meadia*) med en blomst som minner om alpefiol. Han forklarte også hvordan Mount St. Helens eksploderte og 600 meter av toppen ble pulverisert, og hvordan en innsjø ble dekket av et enormt flak av rasert trevirke. Det ble også vist bilder av hvordan blant annet geitrams (*Epilobium angustifolium*) og lupiner (*Lupinus sp.*) var pionerplanter i området.

Fra steppeområdene ble det vist bilder av ponderosa-furu (*Pinus ponderosa*) og Sigmund hadde tatt med seg eksempler på kjempekongler som ble sendt rundt bordet. Vi fikk også se bilder av sagebrush (*Artemisia tridentata*) og en einer-art (*Juniperus occidentalis*) med gul pollen om sommeren. De tørre områdene hadde enger av lupin og vi fikk se bilder av opuntia-kaktus fra Utah.

Vi så bilder fra Grand Canyon og fikk forklart hvordan det var ulike dyrearter på hver side av Colorado-elven. Videre viste han Kreosot-busk fra Mojave-ørkenen og malerriske forvitningsformer fra Tempel-fjellene i Utah, før vi fortsatt inn i Yellowstone nasjonalpark med sine 100-vis av varme kilder. Vi fikk se hvordan naturen restaurerte seg etter de enorme skogbrannene i 1990, da 4000 km² ble rasert i en brann som varte i flere måneder. Spesielt er contorta-furu (Lodgepole pine) (*Pinus contorta v. latifolia*) spesialtilpasset for å spire i brannområder.

Fjellet i Nord-Amerika har ikke noe bjørkebelte, slik som hos oss. Edelgranene klatrer helt opp i snaufjellet. Vi fikk se bilder av enger av Indian Paint Brush (*Castilleja sp.*) og andre blomsterrike ller.

Glacier Nasjonalpark er noe av det vakreste en kan tenke seg med U-daler og isbreer. Vi fikk se bilder av viltvoksende buskmure (*Potentilla fruticosa*), hvitveis-varianter (*Anemone sp.*), en brudespore-liknende orkidé, liljearter og en slektning av vår bjønnbrodd (sansynligvis *Tofieldia glutinosa*). Vi så vår hjemmlige fjellesmelle (*Silene acaulis*) fra 2.500 meters høyde. Ellers så vi moselyng (*Cassiope hypnoides*), reinrose (*Dryas octopetala*) og valmue-arter (*Papaver sp.*). Men vi så også dyreliv med bilder av jord-ekorn og fjellgeiter.

Vi fikk se bilder fra prærien i Alberta fra tørkesommeren i 1988. Her var det mest hvete-åkrer, men også veikantbilder med blant annet Sunflower (*Helianthus sp.*). Lenger nord begynner tundraen å gjøre seg gjeldende, med vide myrområder og svartgran (*Picea mariana*) og skog-liljer (*Lilium philadelphicum*) i myrkanten.

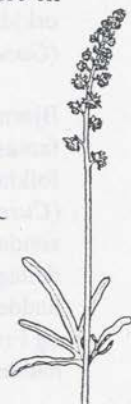
Til slutt fikk vi se blider fra Alaska, som består av myrer, sjøer, granskog og permafrost. Vi fikk se bilde av en geitrams-art (*Epilobium latifolium*), men også beitende caribou, fjellsau, grislybjørn og svartbjørn.

Vi hadde hatt en spennede rundreise i Nord-Amerika sammen med en inspirert Sigmund Tvermyr og fantastisk flotte lysbilder. Vi hadde fått se enorme kontraster mellom ulike klimasoner og biotoper. Hvem kunne ikke få lyst til å spandere en ferie på denne verdensdelen etter dette?

Julemøtet

Minner fra Öland

By-
reseda

Fredag 3. desember 1993.
Beha-gården.

Referent: Priscilla Hansen.

Det var 40 stykker som møtte frem til vårt populære julemøtet, med gløgg og julebakst og hyggelig samvær. Den avtroppende kaffekomitéen skal ha all ære for sin innsats over flere år. De ble også behørlig takket på vegne av foreningen senere på kvelden da Roger overrakkte en eske konfekt til hver av de fire komitémedlemmer.

Så kom bildene fra Öland - en gjenoppfriskelse for dem som hadde vært med, og noen fine inntrykk fra en skjønn botanisk opplevelse for dem som ikke kunne delta på ekskursjonen.

Thor var først ute med en potpurri blomsterprakt fra en usedvanlig fin august-Öland. Han startet med bilder av en begeistert gjeng midt på alvaret, med et farveteippe til alle sider, og fortsatte med bilder av to albino-former, hans spesielle svakhet som han forklarte - en blåklokke (*Campanula rotundifolia*) og fagerknoppurt (*Centaurea scabiosa*).

Han fortsatte med blomster som kanskje de færreste av oss hadde sett - de er sjeldent å treffe i Norge eller i Norden ellers, blant annet: kantbergknapp (*Sedum sexangulare*), småvortemelk (*Euphorbia exigua*), dvergtistel (*Cirsium acaule*), klinte (*Agrostemma githago*), myrflatbelg (*Lathyrus palustris*), skjermgyllen (*Centaureum erythraea*), Saronnellik (*Dianthus armeria*), Ölandskongslis eller

prydkongsslys (*Verbascum densiflorum*), saltmelde (*Halimione pedunculata*), alvarmalurt (*Artemisia oelandica*) og timiansnylterot (*Orobancha alba*).

Thor kunne også vise oss fine bilder av atter to tistler: stjernetistel (*Carlina vulgaris*) og nikketistel (*Carduus nutans*), såvel som de lave fargerike alvarvekster, smaltimian (*Thymus serpyllum*) og nonsblom (*Anagallis arvensis*), og videre snau vaniljerot (*Monotropa hypophaea*), skogflatbelg (*Lathyrus sylvestris*) og tre orkidéer: den flotte breiflangre (*Epipactis helleborine*), den lett overselige knerot (*Goodyera repens*) og den yndige honningblomst (*Herminium monorchis*).

Bjørn Erik var neste mann ute, med en fint sammensatt serie av inntrykk fra en fantastisk tur, dag for dag. Han startet ved vårt samlingspunkt, Ölands folkhögskola i Skogsby og viste både bygg og hage med blant annet linsnyltetråd (*Cuscuta epilinum*) og eseltistel (*Onopordum acanthium*) før han fortsatte med søndagens tur som foregikk for det meste på Store Alvaret. Her så vi først bilder av deltagerne i aksjon og Roger i dyp konsultasjon med de to svenske eksperter som hadde brukt mye av sin tid for å tilrettelegge denne dagen for oss, Bengt Lundgren og Fred Svensson. De hadde lokalisert flere godbiter som vi kanhende ellers ikke hadde funnet og vi skylder dem en stor takk.

Så kunne vi fryde oss over nydelige bilder av aksveronika (*V. spicata*) og øyentrøst (*Euphrasia stricta*), viltvoksende buskmure (*Potentilla fruticosa*), smaltimian, dverg- og stjernetistel, og ikke mindre enn fem forskjellige malurt: alvarmalurt, markmalurt (*Artemisia campestris*), steinmalurt (*A. rupestris*), "ekte" malurt (*A. absinthium*) og romermalurt (*A. pontica*). Videre så vi timiansnylterot, alvarlandøyde (*Senecio jacobaea*, ssp. *gotlandica*) og hunderot (*Ballota nigra*).

Andre dagen startet med et besøk i en vegkant-lund i Stora Frö hvor blåmarimjelle (*Melampyrum nemorosum*) lyste i blått og gult. Lenger sør på øya så vi dens slektning åkermarimjelle (*Melampyrum arvense*), ikke mindre fargerik, og byreseda (*Reseda lutea*), småkattost (*Malva neglecta*), sagkjeks (*Falcaria vulgaris*) med sine sagtagete blader og, på Alvaret ved Eketorp, lodnealant (*Inula britannica*). De siste funn for dagen var først en merkelige blåklokke som slett ikke var noen klokke, men hadde fem tynne sprikende kronblad, og sist noen vakre røde nøkkeroser (*Nymphaea alba* v. *rubra*).

Tirsdag gikk turen nordøstover til Kapelludden, med flere stopp underveis. Fra saltengene der fikk vi se saltbendel (*Spergularia maritima*), jordbærkløver (*Trifolium fragiferum*) og tusengyllen (*Centaureium littorale*). En stopp på Alvaret sør for Borgholm brakte nikketistel. Botaniseringen fortsatte utover kvelden under

den kyndige ledelse av Lissbeth Bringer, skolens botaniske ekspertise. Herfra viste Bjørn Erik oss blåmaure (*Sherardia arvensis*), skjermgyllen og Saronnellik.

Norre udde, lengst nord på øya, var målet for onsdagens tur. Herfra så vi vipestarr (*Carex extensa*) samt strandsamel (*Samolus valerandi*), som ikke engang Kjell hadde sett tidligere! Fra forskjellige stopp på hjemturen fikk vi se förvalurt (*Symphytum asperum*), kantbergknapp, løkfirtann (*Teucrium scordium*), skjoldblad (*Hydrocotyle vulgaris*) og i skogen ved Hornsjön bittergrøn (*Chimaphila umbellata*) og i vannkanten myrflatbelg og storak (*Cladium mariscus*).

Femte dagen ble tilbrakt tilbake på alvaret, denne gangen rundt Möckelmossen, og vi kunne glede oss over synet av fältvädd (*Scabiosa columbaria*) som ikke engang har norsk navn, fargemyske (*Asperula tinctoria*), nonsblom, småvortemelk, honningblomst, steinsennep (*Diplotaxis tenuifolia*), korgpil (*Salix viminalis*) og ved Degerhamn snauvaniljerot.

Fredag ettermiddag var turmålet Mellby på østkysten og herfra fikk vi se saftmelde (*Sueda maritima*), fjærsalturt (*Salicornia dolichostachya*) som ligner på vår salturt men holder seg grønn, og sist den sjeldne saltmelde. Bjørn Erik sluttet med et bilde av toppamarant (*Amaranthus hybridus*) som sto i kanten av et drivhus på skolens omeråde.

Turen kom til Magne som kunne vise oss noen utsøkte bilder. Selvom vi hadde sett mange av blomstene tidligere denne kvelden var det en fornøyelse å se dem igjen i Magnes utgave. Fra alvaret så vi et fint oversiktsbilde før han viste oss godbiten, en praktfull prydblåkoll (*Prunella grandiflora*) og videre alvarnallurt og timiansnylterot. Vegkanter var en fryd å se med blå sikori, men også et hvit eksemplar hadde han funnet. Fra lund og eng så vi Saronnellik, skjermgyllen, snau vaniljerot, blåmarimjelle, åkermarimjelle og Ölandskongslys og fra strandeng var det jordbærkløver og tusengyllen. Fra Möckelmossen så vi et vakkert eksemplar av stjernetistel og en lys levende blodråpesvermer som han hadde klart å fotografere på en blåklokke, en prestasjon i seg selv. Magne sluttet med et karakteristisk landskapsbilde - forblåste enger med de gamle Ölandske vindmøller.

Priscilla viste først bilder av alvarvekster og forklarte litt om alvaret som landskapstype. I august burde det ha vært brunsvidd, men mye regn tidligere på sommeren gjorde at det nå lå foran oss med et uventet lappeteppe av farver. Her så vi igjen aksveronika, smaltimian, både nikke-, dverg-, og stjernetistel, lodnealant, alvarnallurt, kantbergknapp, småvortemelk, såvel som engnellik (*Dianthus deltoides*), krypbeinurt (*Ononis repens*) og såpeslør (*Gypsophila fastigiata*). Fra saltengene ved Kappeludden viste hun karakterplanten strandsiv (*Juncus*

maritimus) og jordbærkløver, hvor det var kø om fotograferingen. Fra vegkantene viste hun ullborre (*Arctium tomentosum*) og ridderspore (*Consolida regalis*), og fra eng og lund så vi Ölandskongsslys, både blå- og åkermarimjelle og til kontrast deres mer uanselig slekting, engmarimjelle (*Melampyrum pratense*) fra Sandøya. Så fikk vi se igjen snau vaniljerot, etterfulgt av bildet av en slekting fra U.S.A som hun hadde sett der i September, Indian pipe (*Mnottropa uniflora*). Siste bilder var av kåltistel (*Cirsium oleraceum*) som sto i vegkanten på vejen hjem. Med sine vel to meter, er det en sterk kontrast til slektingen, dvergtistel.

Roger var sistemann og viste først et bilde av en markspist sopp funnet ved en lunsjpause langs vejen 31.juli. Sesongen startet tidlig i år! Deretter fikk vi enda flere inntrykk fra første dagen på alvaret: alvarmalurt, prydblåkoll og svartmispel (*Cotoneaster niger*), landdøyd og alvarlanddøyd, både med normal og med fylt form, grushengaks (*Melica ciliate*), smaltimian, såpeslør, krypkarse (*Sisymbrium supinum*), timiansnylterot, filtsolrose (*Helianthemum canum*) og en etternøler av knollmjødukt (*Filipendula vulgaris*). Og midt opp i all denne prakten var en henrykt Jørund med den ene bukett etter den andre i hånden. Det må bli en botaniker av ham!

Vegkantene lyste igjen i blått - og hvit - sikori. Vi så Ölandskongsslys, åkermarimjelle, ölandsstarr (*Carex ligerica*), sagkjeks og til og med en nattsmelle (*Silene noctiflora*) i full blomst. Fra alvaret ved Ekeborg viste han oss strandnål (*Bupleurum tenuissimum*) som han ikke hadde sett tidligere, og lodnealant. Fra et tørt bekkefar så vi løkfirtann, som faktisk lukter løk, vassmynte med peppermyntelukt, stormjølke (*Epilobium hirsutum*) og en godbit: Gotlandsvassgro (*Alisma lanceolatum*). Røde nøkkeroser og myrflangre kunne ikke konkurrere med Jørund igjen, denne gangen med en håndfull brunskjene (*Schoenus ferrugineus*). Var det også han som hadde oppdaget sommerfuglen og tordivelen, mon tro?

Vi så igjen den merkelige blåklokken, nikketistel, strandsiv, kantbergknapp og skjoldblad, såvel som slirekjeks (*Cnidium dubium*), hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*) og bittergrønn, både i blomst, avblomstret og med frukt. Før han dro hadde Roger tatt en runde i skolens hage, og herfra så vi linsnyltetråd, legestokkrose (*Althaea officinalis*), saffrantistel (*Carthamus lanatus*), stri kardeborre (*Dipsacus strigosus*) og venuskam (*Scandix pecten-veneris*). Det allersiste bildet denne kvelden var igjen av Ölands vindmøller midt i en eng med valmuer. Mer Ölandsk kan det ikke bli!

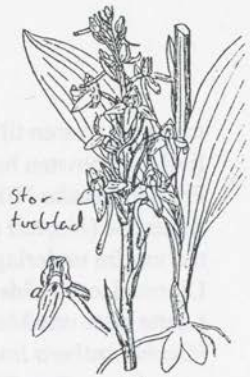
Telemarks orkidéer

med Roger Halvorsen

Mandag 24. januar 1994.

MOBI, Beha-gården.

Referent: Charlotte Bakke.

Roger innledet sitt engasjerende foredrag med å vise bilder av noen av våre tidligste vårplanter. Dette førte oss fram til marianøkleblom (*Primula veris*). På det tidspunkt den blomstrer, ja da blomstrer også de første orkidéer.

Først ute er vårmarihånd (*Orchis mascula*). Den er vanlig i næringsrike deler av fylket, opp til 1000 m.o.h. Planten er ikke særlig kalkkrevende. Roger kunne også vise et albino-eksemplar av arten; bildet var tatt på Øland.

Einstape (*Pteridium aquilinum*) skiller ut giftstoffer, så det er ikke hva som helst som kan vokse ved den. Men liljekonvall (*Convallaria majalis*) og diverse orkidéer trives sammen med den. Dette fikk vi se fra Frierflauene, der Roger hadde vært og fotografert flueblomst (*Ophrys insectifera*). Her er det også veldig kalkrik grunn, noe denne planten må ha.

Bildene av marisko (*Cypripedium calceolus*) var tatt ved begynnelsen av juli mnd. Utav denne nydelige planten som også kalles maribolle eller mariagullsko finnes det kun ca. 800 blomstrende eksemplarer totalt.

Roger hadde også med bilde av den praktfulle orkidéen rød skogfrue (*Cephalanthera rubra*). Fra Telemark kjennes det bare 8 - 10 eksemplarer. Arten trives i lag med einstape. Den er sterkt næringskrevende, derimot ikke så kalkkrevende.

På den tida "makrellblomsten" blomstrer, er det høysommer. Da kan vi finne rødflangre (*Epipactis atrorubens*). Den er vanlig på "kalken", men trenger mye lys. Slektningen breiflangre (*Epipactis helleborine*) er atskillig grovere, og ikke så rød. Finnes myrflangre (*Epipactis palustris*) i Telemark? Det går rykter om at den er sett i Kviteseid. I alle fall, vi fikk et gjensyn med den, slik vi så den på Oгна på Jæren for noen år siden. Der vokste den i store mengder mellom to jernbanespor.

Så gikk turen til Kragerø-traktene. Det var her, på Tåtøy, at Edvard Ellingsen i 1882 gjorde det første funn av søstermarihånd (*Dactyloriza sambucina*). Vi så bilder fra turen T.B.F. hadde hit for 3 år tilbake. Det var i begynnelsen av mai. Søstermarihånd fantes da i et antall av ca. 1000. Planten kan vokse opp til 1000 m.o.h., og den trives særlig på utmarksbeiter.

Brudespore (*Gymnadenia conopsea*) kan ved første øyekast likne litt på vårmarihånd. Dette er en fordel, for da blir den ikke så mye utsatt for plukking. Den

trives fra kysten til 1200 - 1300 m.o.h., og er relativt vanlig på fuktig grasmark i fjellet. Blomsten har lang honningspore, og bestøves av langsnablede nattinsekter. Fra den såkalte "Blytts hage" - et utrolig rikt rasmarksområde ved Bandak så vi fuglereide (*Neottia nidus-avis*). Den er en saprofytt (mangler bladgrønt), og opptar næring fra underlaget ved hjelp av en sopp. Planten har selvbestøvning.

Utbredelsesområdet er Grenlandsregionen, Kragerø og langs Bandak.

I dette siste området var det også rapportert om funn av hvit skogfrue (*Cephalanthera longifolia*). Et tuslete eksemplar med en enkelt blomst ble funnet og avfotografert. På toppen av det hele ramlet blomsten av etter at alle hadde tatt bilde! Tidligere er hvit skogfrue funnet i Hjartdal. Roger hadde tatt bilde av den "enblomstrede", og kunne ellers vise til prakteksemplarer fra Gotland.

På et rikt botanisk område ved Honsveigtjønn i nærheten av Valle ble det funnet et "uvanlig" eksemplar av *Dactylorhiza*-slekten. Vi fikk se bilde av den. Ingen har hittil greid å finne helt ut hva dette er.

I det hele tatt virket slekten vanskelig å ha med å gjøre da flere arter krysser seg med hverandre og det finnes mange varianter. Fra Telemark så vi smalmarihånd (*Dactylorhiza traunsteineri*), engmarihånd (*Dactylorhiza incarnata*), flekkmarihånd (*Dactylorhiza maculata*) og skogmarihånd (*Dactylorhiza fuchsii*), fra Jæren den nydelige strandmarihånd (*Dactylorhiza purpurella*), og fra Eiker et enslig eksemplar av blodmarihånd (*Dactylorhiza cruenta*).

Da er det lettere "å holde styr på" nattfiolene. Av dem har vi 2 arter i fylket, vanlig nattfiol (*Platanthera bifolia*) og grov nattfiol (*Platanthera chloranthe*). Den grove er sjeldnest, og "kraftigere" enn den vanlige. Det skal også være en duftforskjell på dem. Blomsten har en uhyre lang honningspore, og blir bestøvet ved hjelp av langsnablede nattsommerfugler som lokkes av den intense duften. Planten er utsatt for plukking og blir stadig sjeldnere p.g.a. dette.

Besøker vi myrområder med sur jord, kan vi treffe på korallrot (*Corallorhiza trifida*). Det er en relativt vanlig plante.

Myggblomst (*Hammarbya palidosa*) er ikke lett å fotografere. Det var nesten umulig å få øye på den der den stod i torvmosen. Den blir ikke mer enn 6 - 7 cm på det høyeste.

Fra Sauheradområdet så vi knerot (*Goodyera repens*). Den trives i samme "miljø" som legevintergrønn (*Pyrola rotundifolia*) og olavsstake (*Moneses uniflora*). Stortveblad (*Listera ovata*) finnes i store mengder der den er. Folk blir gjerne skuffet når de skal få se en orkidé, og blir vist denne. Men ved nærmere studier, er den fin å se på.

"Vår blomst", småtveblad (*Listera cordata*), blir ofte ikke lagt merke til før en setter seg ned. Men har en først sett en, står de ofte i tepper.

Både kvitkurle (*Leucorchis albida*) og grønnkurle (*Coeloglossum viride*) hadde Roger fotografert i Rauland. Det er den hvite som krever best jordsmonn. Grønnkurla vokser på surere mark. Begge er typiske fjellplanter. Men det

merkelige er at de også finnes enkelte steder i lavlandet; f. eks. på Langøya og på Jæren.

Vi fikk også se et bilde av honningblomst (*Herminium monorchis*), tatt i 1980. Den er ikke funnet igjen siden her i Telemark.

Huldreblom (*Epipogium aphyllum*) er også ytterst sjelden. Men Roger hadde funnet den i Kviteseid. Det kan gå mange år mellom hver gang den blomstrer. Helt til slutt kunne Roger vise oss nydelige bilder av huldreblom tatt i Eiker. På et område her har den blomstret flere år på rad med mange fine eksemplarer. De 35 som så bildene tenkte nok som så : "Der skulle vi ha vøri!"

Blomstervandringer i Provence

ved Kari Wang

Tirsdag 8. februar 1994.

Klyve eldresenter.

Referent: Roger Halvorsen.

Narr-
mariland

De ca. 50 frammmøtte på Klyve eldresenter fikk være med på en rundtur i et noe annerledes floraområde enn hva vi i TBF er vant til å ferdes i.

Fra Monaco med spillecasinoet, fyrstepalasset og den kjente båthavna gikk turen via Rotchild-villaen og kaktushage med grotter til kjente og ukjente byer og landskaper på den franske middelhavskysten.

Vi fikk se en rekke arter som vi vel kjente igjen familiene og slektene til, f.eks.

Euphorbia milii og **Lavendula sp.**

Vi fikk se fra den store Citrus-festivalen i Menton ved den italienske grensa. Her ble det hvert år skapt fantastiske figurer av sitroner og appelsiner. I februar blomstrer **Mimosa** rikt, mens **Kamelia** blomstrer med røde, voksaktige blomster. I Grasse finnes det en **Kamelia**-hage. Fra åsene innenfor Nice og Antibes kunne vi kjenne igjen vill **Crocus** og **Oxalis pes-caprea** i gult. Denne siste kommer opprinnelig fra Sør-Afrika. En **Aurum**, trolig **A. italicum**, ble også vist. Denne oppviser sterkt røde fruktstander.

Utover i april dukket det opp arter som **Iris chamaeiris** i gult og narmarihand, **Orchis morio**, i tusenvis. I trekledde områder med eik og hassel fantes hundetann, **Erythronium dens canis**, sammen med blåveis, **Hepatica sp.** i blått og hvitt og kusymre, **Primula vulgaris**. Av andre arter som bør nevnes er to blåfjær-arter: **Polygala amare** og den underlige **P. chamaebuxus**. Også en lerkespore, **Corydalis cava**, ble vist, og vi fikk et glimt av en av de allestedsnærværende irgrønne firfislene.

Nå kom artene på rekke og rad, de fleste ukjente: ertheblomsten **Chamaecytisus hirsutus**, blå perleblomster (**Muscaria sp.**), stor marinøkleblom (**Primula elatior**) som krysser fort med andre **Primula**-arter, **Frittilaria demolocrata**, duftende **Scilla sp.** og **Leucojum nicaense**, en type klosterklokke. Av busker kjente vi igjen både hegg og slåpetorn, mens den vintergrønne tysbasten, **Daphne laureola** var ny. Vi fikk se den grønne julerosa, **Helleborus foetidus**, som hadde saft som ga sår på fingrene.

Vi fikk se "pilletrillende" biller og agurkurt, **Borago officinalis**, i veikantene og den fuglemelkerten, **Ornithogalum sp.**, som går under navnet "kl.11.00-damen". Det finnes en hel rekke arter av slekta flueblomst, **Ophrys**, i området, og vi fikk en rask innføring i den komplekse bestøvningsbiologien. I hagene sto **Paeonia subfruticosa** i blomst. Den går ofte under navnet trepeon og skal ha lett, sur jord. Her og der sto blåregn, **Wisteria chinnensis** og kjempestore blå ormehoder av typen **Echium candica**.

Med sommeren i området rundt Nice og elva Var kom **Lavatera**, en stokkrose-art, hvite **Cistus**-blomster, **C.salvifolius** og **C.albidus** som også kunne ha rosa farge. Artige ting var blandingen av **Euphorbia** og kornvalmue, **Papaver rhoeas**, og den underlige "stjernekløveren", **Trifolium stellatum**, og ginstene, **Spartinum junceum**, med en intens lukt. På en pigget **Chamaecitysus horridula** fikk vi se en vandrende pinne, og den ville **Lavendula** ble brukt til linposer.

Alle rose-artene som finnes i Provence, gjør området til et paradys for rose-elskere. Så fulgte et kobbelt av mer eller mindre ukjente arter: **Teucrium montanum**, **Anacamptis pyramidalis**, noe mer uvant enn den noen av oss har sett på Öland, den merkelige orkideen **Hiemantheglossum hircinum**, masser av martagonliljer i åssidene og myrflangre, **Epipactis palustris**.

Så gikk ferden til fjells med naturskjønne omgivelser. Her fikk vi se den nydelige rosa **Dianthus pavonium** som har et grønt "øye" i senter av blomsten, den fredete **Saxifraga florulenda**, **Viola**-arter i alle varianter og blandinger, bl.a. **V. calcarata**, i gult, **Saxifraga bryoides** og **Anthemis montana**, som etterhvert går over i rosa. En merkelig fiol var **Viola nummularifolia** som brer seg med utløpere. **Primula marginata** hadde hvitt mel på bladene og likner og oppfører seg som en aurikkel. Svartkurle, **Nigritella nigra**, kunne oppvise en egen underart, **ssp. rubra**. På et fuktområde kjente vi igjen "melnøkkel", **Primula farinosa**, og ellers dukket vårsøte, **Gentiana verna** og rødsildre, **Saxifraga oppositifolia**, opp sammen med den underlige kuleblomsten. **Globularia cordifolia**.

Ellers var det imponerende å se og høre om alt det utenom-floristiske man kan oppleve i et slikt område som Provence. Det finnes lange tradisjoner med kunst av alle slag, men særlig godt representert er malerkunsten.

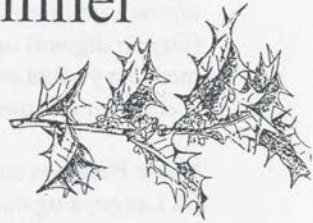
En rik opplevelse fra et annerledes stykke land må bli hovedessensen av Kari Wangs velredigerte kåseri,

Blomstrende sommerminner

Kristtorn

Tirsdag 1. mars 1994.
BEHA-gården.

Referent: Priscilla Hansen.

Fire medlemmer hadde tatt med seg sine bilder fra sommeren 1993 og 24 var møtt opp for å nyte igjen fjorårets sommergleder denne snørike marskvelden.

Bjørn Erik Halvorsen hadde fått med seg de fleste av turene i 1993 - en ikke ubetydelig bragd i seg selv, da hele 18 turer sto på programmet! Han startet i mai med Rekvika i Kragerø, hvor vi så tjæreblomst (*Lychnis viscaria*) som lyste fargesterk opp, og sommervikke (*Vicia angustifolia*), dessuten en mose knyttet til sure bergarter, koppervrangmose (*Bryum alpinum*). Fra "konval-turen" i Bamble hadde han fanget inn et helt teppe med ramsløk (*Allium ursinum*), og i Bjørkedal sto den beskjedne bråtestorkenebb (*Geranium bohemicum*) i en ny lokalitet.

Fra helgeturen til Sørlandet kunne han vise både kongsbregne (*Osmunda regalis*), tofrøvikke (*Vicia hirsuta*), kristtorn (*Ilex aquifolium*) med sine glinsende blad, eiternesle (*Urtica urens*) og jordnøtt (*Conopodium majus*).

I juni så han stortveblad (*Listera ovata*) og flueblomst (*Ophrys insectifera*) på kveldstur til Gravastrand, og to dager senere var han med på helgeturen til Karmøy, med en hvit sandstrand å hvile øyet på og en vandre hjem-tilværelse. Selv om hovedmålet for turen, blåstjerne (*Scilla verna*) var allerede avblomstret, var det mye fint å se der - rosenrot (*Sedum rosea*), strandmariehånd (*Dactylorhiza purpurella*), purpurling (*Erica cinerea*), kystfrøstjerne (*Thalictrum minus*), Jærlupin (*Lupinus perennis*), heiblåfjær (*Polygala serpyllifolia*), og, i Mandal på veggen hjem, firtann (*Teucrium scorodonia*).

Fra turen til Tuddal kunne han vise bergfrue (*Saxifraga cotyledon*) og kongsspir (*Pedicularis sceptrum-carolinum*), og fra hjemmelige trakter, siloen på Bølevegen, ullborre (*Arctium tomentosum*), løvehale (*Leonurus cardiaca*), kronvikke (*Coronilla varia*) og kranssalvie (*Salvia verticillata*). Han hadde også oppsøkt nyfunnet i Kviteseid, åkerbær (*Rubus arcticus*). Dessuten hadde han rukket å være med på turene for mosekurset og kunne vise bilder av tre sphagnum-arter, sumptorvmose (*S. palustre*), grantorvmose (*S. girgensohnii*) og furutorvmose (*S. capilliforium*).

Helgen ved Rjukan fjellstue kunne by på mye fint - en albino turt (*Cicerbita alpina*), fjellpiggnopp (*Sparganium hyperboreum*), den bratte Maristien, fjellsyre (*Oxyria digyna*) og vassrørkvein (*Calamagrostis canescens*). Bjørn Erik avsluttet med den yndige østersurt (*Mertensia maritima*) fra Mølen og en vakker rødskrubbe (*Leccinum versipelle*).

Narve Pedersen startet sin serie av flotte nærbilder med reinrose (*Dryas octopetala*) fra Langøya og dunkjempe (*Plantago media*) fra Gravastrand, så to av årets første - både liljekonvall (*Convallaria majalis*) og vårkål (*Ranunculus ficaria*) og, noe senere, rødflangre (*Epipactus atrorubens*). Forskjellige fjellturer bragte med seg fjellarve (*Cerastium alpinum*), mørkkongsløys (*Verbascum nigrum*), klokkeløys (*Erica tetralix*), rome (*Narthecium ossifragum*) og flekkmarihånd (*Dactylorhiza maculata*). Han viste et spesielt vakkert nærbilde av den ofte forsmådde gulda (*Galeopsis speciosa*), og hadde funnet både blekmyrklegg (*Pedicularis lapponica*) og vanlig myrklegg (*P. palustris*), og dessuten blålyng (*Phyllodoce caerulea*) og fjelltjæreblom (*Lychnis alpina*). Fra Bygdin kunne han vise tettegras (*Pinguicula vulgaris*) og fra Kongsvold bergfrue (*Saxifraga cotyledon*). Til slutt fikk vi se fine bilder av gul gåseblom (*Anthemis tinctoria*) og smørbukk (*Sedum maximum*) fra Mølen.

Priscilla Hansen viste noen få bilder fra norske turer før hun tok oss med vestover til USA. Først, fra Øyvinds utrolig flotte tur til Hovedøya i Oslo, så vi hjorterot (*Seseli libanotis*), bakkeklover (*Trifolium montanum*), som også finnes ved Eidanger stasjon, og dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*). En tur til Bø Sommarland overrasket med en blomstereng hvor vi fikk oppleve både klinte (*Agrostemma githago*), honningurt (*Phacelia tanacetifolia*) og gullkrage (*Chrysanthemum segetum*).

Så bar det til Maine, USAs nordøstligste delstat, til Acadia nasjonalpark på Mt. Desert Island. Flere slektninger av våre norske planter finnes der, blant annet Canada St. Johnswort (*Hypericum canadense*), i slekt med våre seks perikum-arter, to store søsken til vårt botnegras, great lobelia (*Lobelia siphilitica*) og cardinal flower (*L. cardinalis*) med store røde blomster, en kristtorn-art, winterberry (*Ilex verticillata*), det store tranebær (*Oxycoccus macrocarpus*) og to krossved-slektninger, maple-leaved viburnum (*Viburnum acerifolium*) og hobbleshrub (*V. alnifolium*).

Så ble vi med til Cape Cod, en halvøy i Massachusetts som ligner en bøyd arm som stikker ut i Atlanterhavet. Her så vi to slektninger av det lavvokste marskrasset (*Spartina townsendii*) som ble sett på Jylland-turen i 1992, salt reed grass (*S. cynosuroides*) og freshwater cord grass (*S. pectinata*), begge over to meter i

høyde. Videre fant hun broren til vår strandrisp (*Limonium humile*), sea lavender (*L.nashii*), så vel som to malurt-arter, tall wormwood (*Artemisia caudata*) og dusty miller (*A.stelleriana*), Joe Pye weed (*Eupatorium dubium*), i slekt med vår hjortetrøst (*E.cannabinum*), og cocklebur (*Xanthium echinatum* eller *italicum*), eller brun krokfrø, en innført art her i landet.

Fra New Hampshire fikk vi se fjellene i høstfarger, en clematisart, virgin's bower eller jomfrubur (*Clematis virginiana*), og så tre slektninger av våre snøsøte og klokkesøte, fringed gentian (*Gentiana crinita*), soåpwort gentian (*G.saponaria*) og narrow-leaved gentian (*G.linearis*). Tilbake i Norge, viste hun en *Salix*-art på Jarseng, sannsynligvis istervier (*Salix pentandra*), full av hvit frøull, mot en knallblå himmel.

Allersist viste hun noen bilder av de utrolige glassblomstene på Harvard's botaniske museum, naturtroe modeller for bruk i under-visningen der som ble laget i Tyskland omkring århundreskifte.

Roger hadde vært på en miljøkonferanse i Estland ifjor sommer og kunne vise en kavalkade av sine inntrykk fra dette land som sliter etter mange års fremmedstyre. Vi så en bondegård med eget bygning til badstu, kjøkkenhager inngjerdet mot villsvinplagen, fattslige bygårder, torv der de nydligste håndarbeidene ble solgt for en billig penge og en nasjonalpark hvor deler var totalfredet. All ferdsel var forbudt uten spesiell tillatelse. Østersjøen blir der kalt Vesterhavet og har en tildels bratt kyst. Jordsmonnet er kalkrikt og porøst, hvor vannet sjelden blir liggende og et utall av planter trives. Midt opp i dette flate landskap reiser seg plutselig et fjell, som viser seg å være en slagghaug, avfall etter utvinning av olje fra oljeskifer. Utsikten fra toppen var upåklagelig, og det var faktisk noen planter som hadde etablert seg der. Forurensing er et stort problem og bekjempelsesmetoder primitive. Når laget med olje som hadde samlet seg oppå et tjern ble tykt nok, ble det simpelthen brent vekk!

Roger fortalte at stork fantes overalt, og han hadde med bilder av to nydelige sommerfugler som Harald kunne identifisere uten nøling - kaiserkåpe og sørgekåpe. Men blomster ble det også, noen kjente, noen som er heller sjeldne her, og andre arter som er ukjent hos oss. Blant annet så vi stormjølke (*Epilobium hirsutum*), myrstorkenebb (*Geranium palustre*), som ikke finnes lengre vest enn Skåne, en kjempestor aksveronika (*V.spicata*), engklokke (*Campanula patula*), blåmarimjelle (*Melampyrum nemorosum*), månefiol (*Lunaria rediviva*), kuletistel (*Echinops sphaerocephalus*), sprørarve (*Myosoton aquaticum*) og to sopper, en kjemperøksopp og en ukjent parasolsopp. Roger var så begeistret for dette land,

dets natur og dets folk, at vi fikk vel lyst allesammen å se det selv. Blir det sommertur ut av det, mon tro?

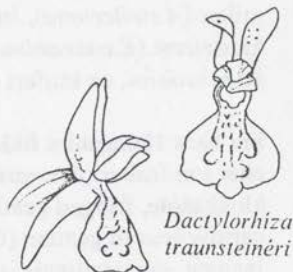
Elins Alpeenger

ved Elin Conradi

Tirsdag 22. mars 1994.

Mobi i Beha-gården.

Referent: Roger Halvorsen.

Dactylorhiza traunsteineri

Elin Conradi har vært en rekke ganger på tur til Alpene, og skal man dømme etter begeistrede beretninger om hva hun og ektemannen Finn W. har opplevd på turene, forstår man at de to tar seg dit på gjentatte besøk. Det var med mulighetene for å kunne få dele noen av opplevelsene deres Elin ble invitert til TBF.

Ca 40 stykker hadde møtt fram for å se hva Alpene kan by oss, og det var nok mange som gikk hjem denne kvelden med sterke ønsker om å ta seg nedover i Europa.

Elin var innom Sveits, Frankrike og Italia med deres Alper før hun dro over til Dolomittene, Østerrike og Slovakia.

Inntrykket Elin kunne formidle var at floraen er vel så rik på "sure" bergarter i Alpene som den er på "søte" bergarter i Norge.

Ferden startet i Slovakia med Tatra-fjellene mot Polen, med endeløse alleer, puszta i Ungarn, områder som nå for en stor del er drenert ut og hvor flere av artene er truet.

Nå fikk vi se i tur og orden en rekke praktfulle, og tildels underlige, arter, så som den østlige *Campanula zoisii*, *Lilium carniolium*, *Orobanche flava* som snylter på hestehov og pestrot, *Tetragonolobus*, *Cephalanthera*, *Traunsteineri*, kruttbrenner kalt *Orchis ustulata*, og gotlandsnökkelen, *O. spitzelii*. Forskjellene mellom *Nigritella nigra* og *N. rosea* er ikke lette å se alltid.

Vi fikk også se eksempler på "slite-turisme" med opptråkkede stier, og vi fikk se flatehogster og nypantinger, - og følte oss et øyeblikk som hjemme. I en bekk sto *Saxifraga rotundifolia*, og ellers dukket julerose, *Helleborus niger*, og *Hacquetica epipactis* opp.

Vi ble med over Gross Glockner med høyeste punkt 2500 m.o.h. Her passerer ca. 1 million turister hvert år, men man kan undre seg over hvor mange av dem tar seg tid til å beundre *Soldanella* med snø og uten snø. Vi fikk en demonstrasjon av artsutvalget: *S. pusilla*, *S. minima* og *S. alpina*. I Tatra finnes dessuten også *S. carpatrea* og skogsoldanella, *S. montana*. Ved Gross Glockner var høydepunktet foruten *Soldanella*, *Primula minima* med sine ørsmå rosetter.

På andre sida av tunnelen dukket det opp et veldig terreng med "hvite" enger med mange fargeinnslag. Her fantes **Primula minima**, **Gentiana verna**, og "den hvite", **Ranunculus alpestre**. Så fikk vi endelig se vår hjemlige rødsildre, **Saxifraga oppositifolia** som hadde en variant med krypende skudd. Sammen med denne fantes også **Saxifraga retusa**. Ferden gikk videre til Kitzbühl og Schwarzzee med **Crocus** og **locus classicus** for smalmarihand, **Dactylorhiza traunsteineri**. Derfra dro vi videre til Italia og Cortina i Dolomittene. Naturen her var dramatisk med høye, spisse topper med "grønn fløyel" nederst. Her fikk vi se **Daphne cnorum**, med nydelige røde blomster, en art som har aldeles fantastisk duft, og **Daphne alpina**. Vanlige alpearter her var **Anemone trifolia**, **Lathyrus occidentalis**, **Ononis natrix**, og **Saponaria ocymoides**. En eng sto full av nydelig melnøkkel, **Primula farinosa**, og ellers ble vi vist en blå salveliknende art, **Horminum pyrenaicum**, den underlige **Polygala chamabuxus**, **Gentiana lutea**, og **G.punctata** som likner lutea men som har prikkete kronblad. Et nydelig bilde av en **Veratrum lobelianum** kunne få tankene til vår hjemlige art, **V.album**. Her fikk vi også se gul lerkespore, **Corydalis lutea**, og **Paederota bonarota**, som med sitt "blå regn" kunne minne om en Veronica-art.

Opp mot et av utsiktspunktene går en kabelbane som knapt blir brukt. Stien fører greitt til toppen, og på veien kan man jo alltid se **Pulmonaria visiana** og **Gentiana verna** i blå-blått. Den siste er en vanlig vårplante og finnes også i lysere varianter. Av **Gentiana** finnes mange arter, f.eks. **G.clusii**, **G.kochii** og **G.utriculosa**, noen av dem meget store og flotte. Her kan man også se **Pulsatilla**-enger i gult med **P.sulphurea** som også opptrer med lysere former. Ferden gikk nå over Falzarego-passet hvor det går av stabelen veteranbilløp. Her finnes enger med mye rart: **Ranunculus hybridus**, lyngplanta **Rhodotamnus chamacistus**, og lekne murmelyd. Dolomittenes vakreste blomst i Elins øyne var valmuen **Papaver rhaeticum** i tindrende gult. Nytt pass var Gardena med **Potentilla nitida** som har begrenset utbredelse på dolomitt. Her sto også en ryllik, **Achillea clavaennae**, og **Trifloium alpinum** med nydelige store blomster. Så dro Elin oss med til Sveits gjennom Phyla-passet. Her er det meget dyrt og ordentlig og med mye prektig og vakker å se. Der det var kaldt og ødslig i høyden sto små delikate "broderier" av **Sempervivum**. Vi fikk flere bilder fra kulturlandskapet med grafitti-hus med solur på veggene fra siste halvpart av 1600-tallet. Her var fjellsidene rødfarget av **Rhododendron** med kyr og gjetere i mellom. På fjellovergangene i området rundt Rhone gletcher, en bre som er opphavet til elva Rhone, fikk vi se **Campanula thyrsoides**. Nedover i Rhonedalen ble det stadige veikantstopp med **Viola calcarata** med variasjoner. **Viola dubiana** finnes i et lite og begrenset område ved Gardasjøen. Rhone-dalen ble vist brei og prektig med vinstokker i rein grus. Herfra ble det gjort avstikkere til Zermatt hvor en må ta seg inn via jernbane på tannhjul. Innover på

kulturengene og beitene her sto bl.a. vadderot i svart; **Phyteuma ovatum** og ellers **P.spicatum**, **P.betonifolia**, **P. orbiculare** og **P.comosum**.

Så gikk turen mot Frankrike, og igjen dro vi opp i høydene. Her ble Elin nesten rørt over gjensynet med hjemlige hageplanter som **Crocus vernus**. Ved en seter dukket det opp et helt kobbel av **Primula**-arter: **P.marginata**, **P. hirsuta** som har gitt kryssninger opp til henimot 3000 m.o.h., en mulig **P.intergrifolia**, **P.hallerii** med svært lange kronrør, **P.auricula** som er opphavet til våre gamle aurikkelrabatter, og **P.elatior**.

Så fikk vi oppleve "Elins paradisiske enger" med mengder av **Paradisialia liliastrum** og mengder av martagonliljer, **Lilium matagon**. Det ble rast blant **Globularia cordifolia** og enda en eng i hvitt, denne gangen med flere hundre mål med **Anemone narcissiflora**. Her fikk vi også se den eneste ville tulipanarten i Europa, **Tulipa sylvestris var.australis**.

Det ble så en lang klatretur inn i et kalkrikt område som ga nye ting som **Anemone baldensis** og **Ranunculus pyreneus**. Her fikk vi se "sukkertopper" med rike rasmarker med grus og ivrige botanikere som studerte **Gentiana verna**, rødsildre, **Thlaspi rotundifolia**, **Hutchinsia alpina**, og til slutt tistelarten **Cirsium spinosissimum**.

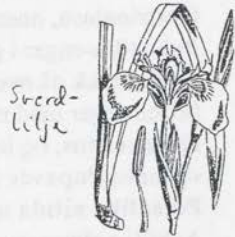
Det ble en mektig alpe-tur med mange inntrykk, og det er tydelig at det ligger mye botaniseringsarbeid og florabruk bak alle de kunnskapene en må tilegne seg for å få med så mye botanikk.

Vi frydet oss!

Mule Varde

Aktivitetsdager.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

De siste årene har vi pleid å ha en aktivitetsdag på Mule Varde. Dette satte vi opp på programmet også i år. Etter at årsprogrammet var sendt ut, ble det satt opp ytterligere en aktivitetsdag av helt uformell natur. Det ble begrenset oppslutning om denne ekstra dagen, trolig på grunn av at den var lite kjent blant medlemmene.

Onsdag 6. april 1994.

Fem personer møtte fram.

Det ble noe diskusjon omkring floraatlasen og kriterier for valg av arter i det.

Deretter viste Bjørn Erik lysbilder av typiske vårblostrer i vårt distrikt. Ellers ble det diskutert om løst og fast.

Onsdag 20. april 1994.

Femten personer møtte opp.

Det ble først en rundtur i parken for å se på vårblostmene. Våren var sen, noe som begrenset artsutvalget. Men vi fikk f. eks. se hvit blåveis (*Hepatica nobilis*), svartburkne (*Asplenium trichomanes*) og diverse moser.

Priscilla hadde forberedt konkurranse om treslag. Det meste gikk greit for de fleste gruppene, men vi greide likevel å kåre en "hårfin" vinner.

Priscilla viste deretter lysbilder og fortalte om sverdlilje (*Iris pseudacorus*).

Bjørn Erik viste en lysbildeserie av arter som han hadde fotografert rundt terrasseleilighetene i "Sandtaket" i Borgeåsen sommeren 93. Av de mer interessante artene kan nevnes ormehode (*Echium vulgare*), markkarse (*Lepidium campestre*), knollsoleie (*Ranunculus bulbosus*) og ullborre (*Arctium tomentosum*).

Kurs i plantelære

Mai 1994

Faglig ansvarlig: Finn Wischmann

Administrativt ansvarlig: Charlotte Bakke

Referent: Charlotte Bakke

Kurset i plantelære/florabruk ble avholdt i tidsrommet 4. - 19. mai. Det besto av 3 teorikvelder, den første fant sted på Grønli skole, de resterende på Mule Varde. I tillegg var det 2 ekskursjoner, en til Versvika-området og en til Jarseng. Det var et noe varierende frammøte, fra 8 - 14 personer.

Som faglig ansvarlig var vi så heldige å ha Finn Wischmann. Han gjorde kurskvelder og turer interessante for deltakerne, og ga oss inspirasjon til studier av plantelivet.

Interessen for kurset viste seg å være stor. Det var satt en øvre grense på 15 deltakere, slik at det beklageligvis ikke ble plass til alle som ønsket å delta. Kanskje dette er et kurs-emne som kan gjentas ved en senere anledning?

Onsdag 4.mai

Den første kurskvelden startet opp med en del teori. Det ble gjennomgåelse av diverse rot-typer, bladstillinger og -former, nervenett, "oppbygningen" av selve blomsten, blomsterstander, frukt-typer etc. Vi fikk også forklaring på en god del

"fagord" utenom dette, og dessuten litt kjennskap til hva som er spesielt hos enkelte plante-slekter og -familier.

Det var på forhånd samlet inn noe plantemateriale. Dette ble utdelt og "gransket" av kursdeltakerne i forbindelse med det som var gjennomgått.

Da det var litt tidlig i sesongen, hadde Finn tatt med seg en serie bilder som han viste, for å gi flere eksempler fra planter vi ser litt lengre utpå sommeren.

Onsdag 11.mai

Denne onsdagen skulle vi finne fram til hvilke familier diverse planter tilhørte. En skulle da forsøke å finne ut av det ved hjelp av 2 forskjellige bestemmelsesnøkler, den fra Norsk Fargeflora og fra Linnè's system.

Planter var allerede samlet inn av de kursansvarlige, så det var bare til å begynne å telle på pollenbærere etc. Lupene var i flittig bruk, det var ikke alltid så lett å finne ut av ting, men heldigvis hadde vi kyndig hjelp.

Torsdag 12. mai

Kristi himmelfartsdag tok vi turen til Versvika for å studere plantelivet der. I lia ned mot vegen var det svært frodig, selv om det kanskje ikke var så mange planter i blomst ennå. Vi fikk lære litt om hvordan en kan finne ut hvilke arter eller familier en har foran seg utifra bladstillinger, stengler, dufter osv. Artsrikdommen var stor, vi så bl.a: skjellrot (*Lathraea squamaria*), akeleie (*Aquilegia vulgaris*), geitskjegg (*Tragopogon pratensis*), lakrismjelt (*Astragalus glycyphyllos*), krattfiol (*Viola mirabilis*), stortveblad (*Listera ovata*), åkermåne (*Agrimonia eupatoria*) og gulflatbelg (*Lathyrus pratensis*).

Vi var også oppom naturreservatet for å se på bestanden av marisko (*Cypripedium calceolus*).

En tur ned til stranda i Versvika ga funn av elvesnelle (*Equisetum fluviatile*), sverdlilje (*Iris pseudacorus*), maigull (*Chrysosplenium alternifolium*), gulfrøstjene (*Thalictrum flavum*) m.m. før vi begav oss videre mot Åsstranda.

Blant mange andre arter, kom vi der over både bendelløk (*Allium scorodoprasum*), gulrot (*Daucus carota*), flueblomst (*Ophrys insectifera*), kratt-alant (*Inula salicina*) og bitter blåfjær (*Polygala amarella*).

Onsdag 18.mai

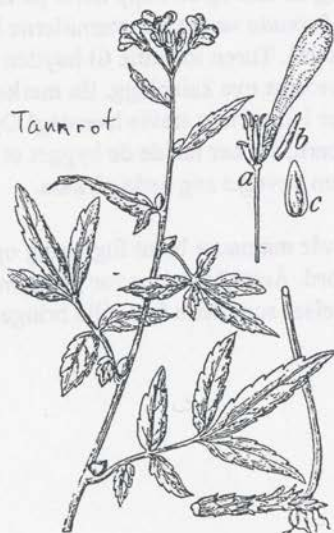
Den siste "inne-kvelden" ble brukt til å artsbestemme planter. Denne gang var det søkenøklene i Lid's flora som var grunnlaget for å komme fram til riktig art.

Torsdag 19.mai

Kurset ble avsluttet med en tur til Jarseng. Vi beveget oss først i området ved hoppbakken. Her kunne naturen "varte opp" med mange av de arter som vi kan finne i midten av mai; vårerteknapp (*Lathyrus vernus*), myske (*Gallium odoratum*), tannrot (*Cardamine bulbifera*), trollbær (*Actaea spicata*), storkonvall (*Polygonatum multiflorum*) og myrfiol (*Viola palustris*), bare for å ha nevnt noen av dem.

Nede ved Bakketjern fikk vi undersøkt mange planter som vokser i myr, og det ble anledning til å få demonstrert div. starr; flaskestarr (*Carex rostrata*), kjevlestarr (*C. diandra*) og dystarr (*C. limosa*).

Vi var også bortom Jarsengtjern. Ute i tjernet svømte beveren, og ved bredden kom vi over selsnepe (*Cicuta virosa*).

Helleåsen ved Brevik

Lørdag 30. april 1994.

Turleder: Thor Wiersdalen.

Referent: Priscilla Hansen.

Det er kanskje de færreste på vei sørover mot Brevik som har lagt merke til en heller lav åsrygg på venstre side av veien som strekker seg på den andre siden av jernbanelinjen fra Ørvik-gården og nedover mot Norcems anlegg. Men denne lørdagen kunne et dusin TBF-medlemmer på årets første tur stifte bekjentskap med dette stedet som virkelig kan betegnes som en perle i nærmiljøet.

Vi ruslet først gjennom en vårskog med slike mengder av blåveis (*Hepatica nobilis*) at de gjorde turlederens dystre prognose om at det ble nok ikke så mange blåveis her i år til skamme. De fantes i alle sjatteringer fra rosa til mørk lilla - hvite så vi derimot ikke. Bladene, og delvis knoppene til både vårmarihand (*Orchis mascula*) og flekkmarihand (*Dactylorhiza maculata*) så vi flere steder. Bladsprett på busker og trær var kommet i gang, så det lå et lysegrønt skjær over skogen. Den som hadde vært flinkere til å identifisere slike vekster bare ved barken! Kanskje en idé til kurs i TBF-regi engang?

De raskeste rakk å ta seg en rast og en kopp kaffe på en eng ved siden av årets første marinøkleblom (*Primula veris*) før etternølerne kom og kunne sette seg litt for å nyte vårsolen, de også. Turen fortsatte til høyden på Ørviktangen hvor vi kunne se rett ned på Norcems nye kaianlegg. En merkelig opplevelse å befinne seg i så fredelig natur så nær industriens travle hverdag! Og denne naturen blir brukt, ihvertfall av området barn, for her hadde de bygget et solid trehus hvor de kunne holde utkikk med alt som beveget seg nede på kaia.

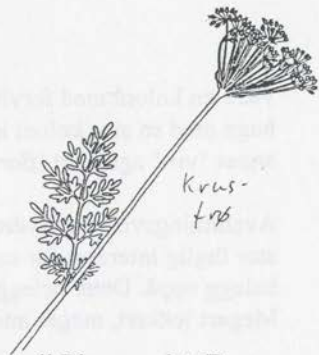
Litt lenger borte tok vi vår matpause blant fuglesang og vordende vår mens vi skuet utover Eidangers blå fjord. Årets første tur var gjennomført, og vi kunne se frem til alle de nye naturopplevelser som dette året ville bringe oss.

Bjørkøya/Risøya

Søndag 29.mai 1994.

Turleder: Karl Eriksen.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Ca. 5 personer møtte opp. Turen gikk fra fergekaia bort til Risøysundet. En av turdeltakerne, fru Vemren, hadde hytte ved Risøysundet, og vi satt ved denne hytta og spiste nista. Etterpå tok vi en tur ut til Risøya for å lete etter sivlilje (*Sisyrinchium montanum*), uten at den ble funnet. Været var bra.

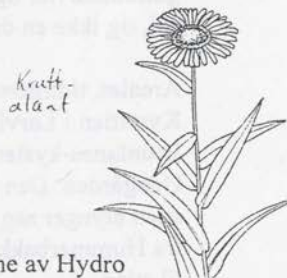
Underveis fikk vi blant annet se vårpengueurt (*Thlaspi caerulescens*), bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*), åkergull (*Erysimum cheiranthoides*), smalkjempe (*Plantago lanceolata*), marigras (*Hierochloë odorata*) og krusfrø (*Selinum carvifolia*). Vi fant også skogflatbelg (*Lathyrus sylvestris*), som er en nyregistrering for øya.

Admini på Herøya

Onsdag 1. juni 1994.

Turleder: Dag Holmer.

Referent: Dag Holmer.

Det møtte fram 15 medlemmer til denne ekskursjonen. På vegne av Hydro Porsgrunn ønsket Dag Holmer velkommen og fungerte som en slags guide i den "løyndomsfulle hagen" omkring Admini. Hagen består av to seksjoner, en "temmet" og gartnerpleid del og en del (den største) hvor naturen stort sett får rå seg selv - det blir kun utført noe rydding.

Vi så vill asparagus (*Asparagus officinalis*), vårmarihand (*Orchis mascula*), filtrossved (*Viburnum lanata*), krattalant (*Inula salicina*), havstarr (*Carex paleacea*), hagekjørvel (*Anthriscus cerefolium*), krypsoleie (*Ranunculus repens*), bergskrinneblom (*Arabis hirsuta*) samt en rekke planter som var på vei fra de gamle villahagene i omgivelsene og ut i naturen igjen.

Det var nemlig slik at Hydro i løpet av de seinere åra har fraflyttet og revet sine villaer på den delen av Herøya. Disse hagene var i dag sterkt overgrodde og bød på artige overraskelser. Et sted oppdaget vi en merkelig og interessant liane, krypende på skogbunnen. Etter mye analysering og kvalifisert gjetting, ble det fastslått til å

være en koloni med forvillet (og på rømmen) villvin (*Parthenocissus inserta*). En hage med en stor koloni interessante urter ble også oppdaget. Her vokste det blant annet "vill" agurkurt (*Borago officinalis*) og løpestikke (*Levisticum officinale*).

Avslutningsvis bød Hydro på kaffe og hjemmelagede kaker. Særlig en kake var av stor faglig interesse for oss botanikere. Det var en mandelkake med knallgult belegg oppå. Dette belegget var igjen pyntet med koboltblå, kandiserte, ekte fioler. Megert lekkert, meget interessant og svært godt.

Guslandutmarka i Brunlanes

Lørdag 4. juni 1994.

Turleder: Priscilla Hansen.

Referent: Priscilla Hansen.

Melding om regnvær, til og med tordenvær, var nok årsaken til at ikke flere en fem møttes ved Statoil-stasjonen denne lørdagsmorgen, men disse uforferdete - i gummistøvler og annet regntøy - opplevde en nydelig tur, litt overskyet, en god del sol, og ikke en dråpe av Meteorologisk Institutt's nedbør!

Arealet, tidligere en del av Gusland-gårdene, er nå et friområde som krysses av Kyststien i Larvik. Denne er en merket sti som starter i Stavern og fortsetter langs Brunlanes-kysten forbi Nevlunghavn, Mølen, Barkevik og Helgeroa og slutter ved Ødegården. Den byr på utmerkete turmuligheter i variert terreng. Gusland-delen av stien slynger seg gjennom skog, nedom strandbukter og over svaberg. Avkjørselen fra Hummerbakk-vegen er godt merket og parkeringsplasser finnes ved inngangen til stien.

Vi startet turen med en liten avstikker til høyden på pynten som kalles Varden. Herfra var det fin utsikt over havet i alle retninger. På veien dit passerte vi to bukter, først en med fin sandstrand og så en med kjempesteiner, begge med tilhørende vegetasjon, blant annet vendelrot (*Valeriana sambucifolia*), strandvortemelk (*Euphorbia palustris*) og strandkryp (*Glaux maritima*). Så bar det tilbake til selve stien som startet gjennom et frodig skogsområde med flere løvtrær og tepper med marimjelle (*Melampyrum sylvaticum*) for så å munne ut i mer åpent terreng med busk og kratt som trollhegg (*Frangula alnus*) og ikke nærmere bestemte rosebusker, sansynligvis steinnype (*Rosa canina*). Over svaberg igjen kom vi ned til et myraktig område (temmelig uttørket nå) innenfor de ytre svaberg. Her så vi mengder av bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*) som visstnok trives også ved saltvann. Opp mot fjellet igjen var det tepper av tveskjeggveronika (*Veronica*

chamaedrys), og her stoppet vi på en fjellknaus i fint solskinn for å innta medbragt niste.

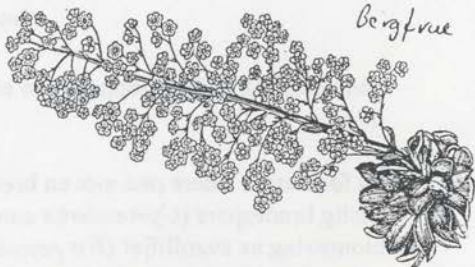
Så førte stien videre ned mot en bred strandbukt. Gjemt i vierkrattet fant vi en enslig brudespore (*Gymnadenia conopsea*). Nede ved vannet hadde det vært en rik blomstring av sverdliljer (*Iris pseudacorus*) og her vokste også et par starr, som referenten dessverre unnlot å notere seg. På den andre siden av bukten raget en bratt steinmasse som så ut til å være temmelig ufremkommelig, men kommunen hadde festet en plattform til fjellet rundt hele knausen. Her kunne enhver gå trygt med gelender å støtte seg på. Vel rundt, så vi ned på enda en bukt, denne nokså steinete og så fylt med strandvortemelk at det var som å se ut over en gyllen eng. Slik gikk vi videre, først gjennom en mørk trolsk skog av forvridde svartor-stammer (*Alnus glutinosa*), forbi enda flere småbukter hvor bukkeblad igjen dukket opp, og så endelig ved siden av skogsstien fant vi lundhengeaks (*Melica uniflora*) som vi hadde vært på utkikk etter da vi visste at den skulle finnes her.

Nå var vi utenfor Gusland friområde og over ved Kloppsandbukta. Hittil hadde vi ikke sett mange andre turgåere - et par med telt, to som syklet (eller bar) "off-road"-sykler - men her var det mere liv - noen få unger som lekte i sanden, andre som dro båten sin ut på vannet - det var vinteropplag for småbåter på den øvre delen av stranden. Og midt blant alle endevendte småbåter vokste det opp fra rullesteinene en plante som vi til å begynne med ikke klarte å bestemme. Lid kom til unnsetning og til slutt fant vi ut at det måtte være honningkarse (*Cardaria draba*). Ingen av oss hadde sett denne tidligere, så det ble en god del fotografering før vi fant ut at vi like godt kunne ta kaffepause her mens vi nøt den hvite, velduftende herligheten og solen varmet og bølgeskvulp hørtes i bakgrunnen. Dette var høydepunktet på en fin tur. Veggen tilbake til bilene gikk samme traséen, men en plante så vi som vi ikke hadde lagt merke til da vi gikk i motsatt retning. Dette var en krypvier (*Salix repens*) som var så dekket med frøull at det så ut som en hvit sky der den klamret seg til bakken.

Som fin avslutning på dagen tok vi på hjemvegen en tur innom Halle mølle, som er blitt omhyggelig restaurert av Brunlanes historielag. Restaureringen representerer mange timers dugnadsarbeid fra medlemmenes side. Dette var før den egentlige åpning for sommersesongen, men tre av medlemmene stilte opp og ga oss en livlig og fascinerende tur gjennom bygningene.

Tross dystre utsikter, var dette en hyggelig tur som alle sa seg fornøyd med. Larviks kyststi kan anbefales på det varmeste. For dem som gjerne vil vite mer, finnes det et hefte med allsidig informasjon utgitt av kulturetaten i Larvik. Den er å få kjøpt i bokhandelen og heter rett og slett "Kyststien i Larvik".

Fyresdal-helg

10.-12. juni 1994

Turleder: Bjørn Erik Halvorsen.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

11 personer møtte fram ved Sørnorsk Økosenter på Foldsø fredag kveld til noe som skulle vise seg å bli en meget interessant botanisk helg. I tillegg overnattet en person privat. Men først vil jeg skryte litt at den tidligere landbruksskolen. Vi fikk utmerket behandling og herlige måltider. Så dette er et overnatningssted som vi bør vurdere å benytte ved en senere anledning også.

Lørdag.

Etter planen hadde vi tenkt oss opp mot Fjellgardane på lørdagen, men på grunn av sen vår, la vi om disse planene. Turen gikk inn til Kleivgrend i steden, hvor vi parkerte ved Li og gikk den gamle gårdsvegen opp mot Bergland. Her finner vi et gammelt kulturlandskap inn under det bratte, sydvendte Lifjellet. Vi var heldige å få med oss Lektor Øyvind Skar fra Sørnorsk Økosenter denne dagen, og han kunne berette litt om kultur og historie.

Den nederste delen av lia var benyttet til beite, og dette begrenset det botaniske utbyttet. Men opp mot Bergland kom vi inn i områder der dyrene ikke var slippet til enda. Området inneholdt mye hvitbladtistel (*Cirsium helenioides*) og jonsokblom (*Silene dioica*), men det var orkidéer vi i første rekke var på jakt etter. Og vi var heldige å finne et par søstermarihender (*Dactylorhiza sambucina*) i blomst ved ei hytte oppe ved Bergland.

Vi satte fra oss sekkene og tok en synfaring av enger og skogsområder rundt Bergland, uten at de helt store sensasjonene ble rapportert inn. Noen dro bort til de urete områdene under svaet på Lifjellet. Her ble utbyttet rikere. Stedvis var det fin høystaudevegetasjon og helt øverst nærmest svaet var det grashyller med spennende artsinnhold. Artslista ble blandt annet inneholdende søstermarihand (*Dactylorhiza sambucina*), myske (*Galium odoratum*), bergfrue (*Saxifraga cotyledon*), lifiol (*Viola canina* ssp. *montana*), bergskrinneblom (*Arabis hirsuta*), fjellarve (*Cerastium alpinum*), vanlig nattfiol (*Platanthera bifolia*), liljekonvall (*Convallaria majalis*), kantkonvall (*Polygonatum odoratum*), skogsvinerot (*Stachys sylvatica*) og hvitsoleie (*Ranunculus platentifolius*).

Det var også en variert sammensetning av bregneplanter. Vi fant hestespreng (*Cryptogramma crispera*), fjell-lodnebregne (*Woodsia alpina*), taggbregne (*Polystichum lonchitis*), svartburkne (*Asplenium trichomanes*), ormetelg (*Dryopteris filix-mas*), olavsskjegg (*Asplenium septentrionale*) og skjørlok (*Cystopteris fragilis*).

Gjennom skogen ned mot Bergland kom vi også over klokkelyng (*Erica tetralix*), heisiv (*Juncus squarrosus*) og spirende eksemplarer av solblom (*Arnica montana*).

Men, dagens høydepunkt ble likevel en meget spesiell søstermarihand på en av grashyllene oppe ved svaet. Den hadde en underleppe som var rød i det innerste partiet (resten lys gul) på en særpreget og konsekvent måte. Dette er sansynligvis det nærmeste vi har vært en rød søstermarihand i Norge, men rødfargen hadde et mer brun-lilla innslag, enn den orange-røde fargen som vi kjenner fra søstermarihender på Öland.

På kvelden ble det en vandring på enga ovenfor skolen. Her gikk kuer på beite. På en bergknause like ved skolen stod amerikamjølke (*Epilobium watsonii*). Ellers fant vi broddtelg (*Dryopteris carthusiana*), stolpestarr (*Carex nigra ssp. juncella*), harestarr (*Carex ovalis*), trådtrapp (*Poa pratensis ssp. angustifolia*), snauveronika (*Veronica serpyllifolia*), moskusjordbær (*Fragaria muricata*) og kjempebjørnkjeks (*Heracleum mantegazzianum*). Ellers ble kalkfagermose (*Plagiomnium elatum*) kommentert, som vokste i et tuete bekkesig inne i enga.

Søndag.

På søndag kjørte vi ned mot Fyresdal sentrum, inn på vestsiden av Fyresvannet og stoppet ved lia under Vikefjell. Den øverste delen av denne lia, under det 200 meter høye svaet, er vernet som naturreservat. Det går traktorveier et stykke opp i lia, men øverst er man henvist til å klatre i bratte urer, med tildels kjempestore steinblokker.

Vi fant myske (*Galium odoratum*), firblad (*Paris quadrifolia*), liljekonvall (*Convallaria majalis*), kranskonvall (*Polygonatum verticillatum*), tårnurt (*Arabis glabra*), maurarve (*Moehringia trinervia*), vendelrot (*Valeriana sambucifolia*), søstermarihand (*Dactylorhiza sambucina*), bergfrue (*Saxifraga cotyledon*), vårerteknapp (*Lathyrus vernus*), myskegras (*Milium effusum*), skogfaks (*Bromus benekenii*), bleikstarr (*Carex pallescens*) og fjell-lodnebregne (*Woodsia alpina*).

Etterpå spiste vi nista på stranda ved Fyresvannet. De fleste kjørte deretter hjemover via Treungen og Drangedal.

Gravastrand

Onsdag 15. juni 1994.

Turleder: Thor Wiersdalen.

Referent: Priscilla Hansen.

I samsvar med forslaget fra ifjor, ble kveldsturen til Gravastrand gjentatt iår. Turen har vist seg å være meget populær blant TBF-medlemmene - og artsutvalget ser ikke ut til å ha minket i mellomtiden. Vi merket oss stort sett de fleste av de 96 artene som ble notert ifjor (se årsrapporten for 1993, del 2, side 8). Det var en fin sommerkveld, ikke av de varmeste kanskje, men stadig med solstreif mellom skyene.

Det store spørsmålet her blir alltid "Klarer flueblomsten (*Ophrys insectifera*) seg enda?", og vi var lettet over å finne et anseelig antall - like vanskelige å oppdage som ifjor der de fløyelsmørke blomster står mot de mørke skifersteinene. Men når man først fikk øye på en, var det plutselig mange. Stien over tørrengen på vei mot flueblomst-forekomsten ga oss allerede en forsmak på stedets artsrikdom. Langs tråkket vokste det blant annet karve (*Carum carvi*), tiriltunge (*Lotus corniculatus*), hvit jonsokblom (*Silene latifolia*), snegleskolm (*Medicago lupulina*), grasstjerneblom (*Stellaria graminea*) og hanekam (*Lychnis flos-cuculi*).

Så snudde vi oss og gikk i motsatt retning langs fjorden. En fargeprakt uten like lå på alle sider - blodstorkenebb (*Geranium sanguineum*), bitter bergknapp (*Sedum acre*), dunkjempe (*Plantago media*), bergmynte (*Origanum vulgare*), stemorsblomst (*Viola tricolor*), hvit akeleie (*Aquilegia vulgaris*), geitved (*Rhamnus catharticus*) og kanelrose (*Rosa majalis*). Andre planter gjemmer sin skjønnhet mer beskjedent under større vekster - skjoldbærer (*Scutellaria galericulata*), bakkemynte (*Acinos arvensis*), flekkmure (*Potentilla crantzii*), bakketimian (*Thymus pulegioides*), tveskjeggveronika (*Veronica chamaedrys*) og blåfjær (*Polygala vulgaris*). Den siste så vi også i knallrød utgave.

Av orkidéer, utenom flueblomsten, så vi vårmarihand (*Orchis mascula*), stortveblad (*Listera ovata*) og en kraftig bestand av de største nattfioler (*Platanthera bifolia*) noen av oss hadde sett. Her hadde vi forlatt vannkanten og vandret oppover en dyresti mot veien. Denne fulgte vi nedover mot vannet igjen, for så å returnere på stien vi hadde forlatt. Her på Gravastrand er det alltid noe å hente - intet besøk er uten utbytte. For en skatt i vårt nærmiljø!

Koster

Turen til Kosterøyene 17. - 19. juni måtte avlyses p.g.a. problemer med overnatting. Det var stor interesse for turen, så den vil sannsynligvis bli satt opp igjen et annet år.

Lårdal brygge

Utstilling.

Juni - august 1994.

Ansvarlige for utstilling: Harald Stendalen og Bjørn Erik Halvorsen.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

I 1992 laget vi en botanisk utstilling til 100-årsjubileet til Telemark-kanalen, som sto utstilt på Lårdal brygge. I april/mai 1993 sto en utvidet utgave av denne utstillingen i Porsgrunn Bibliotek.

Det botaniske innholdet på plansjene er beskrevet i årsrapportene for 1992 og 1993.

I sommer ble disse plansjene på nytt satt opp på Lårdal brygge. Nytt av året var en praktfull oppsetning av sommerfugler som var motert av Harald Stendalen. Dette var et utmerket supplement til det botaniske, i og med blomster og insekter i stor grad er avhengig av hverandre.

Det er rapportert om stor interesse for utstillingen og mange har besøkt den.

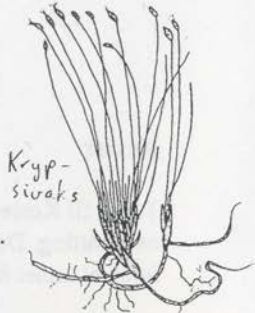
Vi har fått forespørsel om å sette opp den samme utstillingen også neste sommer på Lårdal brygge.

Dovre-ekskursjonen

2. - 10. juli 1994.

Ekskursjonsansvarlige: Priscilla Hansen og Bjørn Erik Halvorsen.

Resymé ved: Bjørn Erik Halvorsen.

Dette er et forkortet resymé av ekskursjonen. Det vil også foreligge et fyldigere referat i hefteform. (Vi håper å ha dette klart til julemøtet i desember, der det skal vises lysbilder fra Dovre-ekskursjonen.)

Vi overnattet på Kongsvold Fjeldstue i Oppdal kommune. Vi fikk utmerket stell og nydelig mat alle dagene. 12 personer deltok hele eller deler av uken.

I korte trekk ble dagene gjennomført slik:

Lørdag (2. juli): Ankomst og korte ekskursjoner rundt Kongsvold.

Søndag: Dalholen, Bekkelægret og Fundin.

Mandag: Søndre Knutshø.

Tirsdag: Snøheim og Hageseter.

Onsdag: Fritt til egne utflukter (Oppdal, Sunndalen, Hjerkinhø, Nordre Knutshø).

Torsdag: Grimsdalen (Folldal - Dovre).

Fredag: Såtållia (nordøst for Fundin).

Lørdag: Søndre Knutshø.

Søndag: Hjemreise.

Det hadde vært en kald forsommer. I virkeligheten kom sommeren til Dovre dagen før oss, og det varme, fine været holdt seg hele uken, kun med noen spredte ettermiddagsbyger. De som valgte Nordre Knutshø på onsdagen, kunne sitte i vindstille med naken overkropp og sole seg ved siden av varden i nesten 1700 meters høyde.

Selv om vi primært skulle se på det botaniske, ble det til tider den reneste moskus-safarien. Ved ankomst lørdag kveld så vi konturene av en mot himmelen i vest. Søndag morgen møtte referenten en moskus i veikanten på E6 700 meter fra Kongsvold Fjellstue. På turen opp til Søndre Knutshø på mandag var vi 6 meter fra en som sto og beitet i Blesebekken. På tirsdag så vi flere stykker inne i det militære skytefeltet, og vi sto lenge og studerte en av dem ved Svånålegeret mens den beitet i trygg avstand på den andre siden av Stridåi.

Men nå til det botaniske. Den kalde forsommeren medførte at det fortsatt lå mange snøfonner igjen i fjellet, og i snøleiene under disse sto fjellets vårflora på sitt

vakreste. Rødsildretuene (*Saxifraga oppositifolia*) lyste mot oss, reinrosene (*Dryas octopetala*) var nyutsprunget, bleikrublommen (*Draba oxycarpa*) sto lysegul i mengder, issoleiene (*Ranunculus glacialis*) var inne i den hvite blomstringsfasen, alle mogopene (*Pulsatilla vernalis*) hadde ikke rukket å blomstre av, snøsoleiene (*Ranunculus nivalis*) lyste gult i 100-talls blomster rundt Knutshøene og ved Bekkelægret var det tepper av gul fjellfiol (*Viola biflora*).

Når det gjelder mjeltene fant vi setermjelt (*Astragalus alpinus*), blåmjelt (*Astragalus norvegicus*) og reinmjelt (*Oxytropis lapponica*) nede i dalen langs E6. Gulmjelt (*Astragalus frigidus*) kom i blomst i løpet av uka. Ellers var myrkleggene fine, både bleikmyrklegg (*Pedicularis lapponica*) og gullmyrklegg (*Pedicularis oederi*), som vi stedvis fant mengder av.

Rublomene kan være vanskelige å bestemme. Vi fant et par eksemplarer av gullrublom (*Draba alpina*) og mengder av bleikrublom (*Draba oxycarpa*), som nevnt. Av de hvite artene er vi sikre på å ha sett lodnerublom (*Draba incana*), dovrerublom (*Draba daurica v. dovreensis*) og bergrublom (*Draba norvegica*). De to som gikk til Søndre Knutshø på den siste lørdagen var også heldige å få se tinderublom (*Draba cacuminum ssp. cacuminum*) i blomst. Vi er mer usikre på om vi så snørublom (*Draba nivalis*) og skredrublom (*Draba daurica v. daurica*).

Nøkleblomstene var lettere å bestemme. Fjellnøkleblom (*Primula scandinavica*) fant vi mange steder. Smalnøkleblom (*Primula stricta*) fant vi blant annet ved Fundin-dammen og i Grimsdalen. Smånøkkel (*Androsace septentrionale*) ble også rapportert inn fra flere lokaliteter.

Blant sildrene ble artslista lang. Rødsildre er allerde nevnt. Ellers er gulsildre (*Saxifraga aizoides*), stjernesildre (*Saxifraga stellaris*), skåresildre (*Saxifraga adscendens*), tuesildre (*Saxifraga cespitosa*) og knoppsildre (*Saxifraga crenula*) vanlige i fjellet. Bekkesildre (*Saxifraga rivularis*), snøildre (*Saxifraga nivalis*) og grannsildre (*Saxifraga tenuis*) var blant de mer interessante arter, som vi støtte på.

Artslista over orkidéer ble relativt kort denne gangen. Grønnkurle (*Coeloglossum viride*) så vi flere steder. Fjellhvitkurle (*Leucorchis albida ssp. straminea*) ble observert på Nordre Knutshø og ved Såtålli-setra. Ved Såtållia fant vi også korallrot (*Corallorhiza trifida*). Det ble rapportert om stortveblad (*Listera ovata*) i Sunndalen. Ved Dalholen fant vi brudespore (*Gymnadenia conopsea*). Vi var på utkikk etter svartkurle (*Nigritella nigra*) på flere foreslåtte lokaliteter, men lykken var ikke på vår side denne gangen. Svartkurleforekomsten ved Bjørndalssætra unnlot vi å besøke fordi vi regnet med at det var for tidlig i sesongen for denne lokaliteten.

Jeg vil avslutte med en del andre høydepunkter. Norsk malurt (*Artemisia norvegica*) fant vi i store mengder langs veien inn til Bekkelægret og stedvis i lia på Søndre Knutshø. Ved Bekkelægret fant vi også nåleearve (*Minuartia rubella*). Småsoete (*Gentianella tenella*) ble funnet ved Fundin-dammen og ved Såtållia. Ved Såtållia besøkte vi også forekomsten av fjelltettegras (*Pinguicula alpina*). Fjellpryd (*Diapensia lapponica*) stod avblomstret nederst i lia ved Kongsvold og vi fant den siden i blomst på toppen av Søndre Knutshø. Vi fant en rik forekomst av fjellmarinøkkel (*Botrychium lunaria*) ved Hageseter. Ved Dalholen fikk vi se klåved (*Myricaria germanica*) og hvitstarr (*Carex bicolor*), og ble av familien Tallerås anvist en lokalitet av krypsivaks (*Trichophorum pumilum*). Ved Kongsvold stasjon sto åkerbæret (*Rubus arcticus*) i praktfull blomstring. På Søndre Knutshø fant vi etter nitid leting omsider to blomstrende utgaver av høyfjellsklokke (*Campanula uniflora*) og i søkket mellom Nordre og Midtre Knutshø fant vi bladene til fjellpestrot (*Petasites frigidus*).

Opplevelsene hadde vært storslagne, spennende og mange. Det ble en uforgjæmelig uke på Kongsvold og Dovre.

Grobstok i Bamble

Søndag 7. august 1994.

Turleder: Karl S. Eriksen.

Referent: Priscilla Hansen.

Åtte medlemmer med familie møtte ved Lasse's i Bamble denne strålende søndagsmorgen for å kjøre inn til Grobstokvannet som ligger like sør for E18 mellom Valleveien og Dalsveien. Fra veikanten hvor vi satte fra oss bilene var det ikke lang spasertur bort til vannkanten. De to ungene som var med oss - og foreldrene med - var snare med å finne frem badedraktene og kaste seg ut i vannet fra svabergget ved den fine badeplassen som vi hadde helt for oss selv.

Vi andre var mer opptatt av om kalmusroten (*Acorus calamus*) enda var å finne her - og det var den, i rikelige mengder! Riktig nok, blir bestanden kanskje truet med tiden av en kraftig tilvekst av takrør (*Phragmites australis*) rundt vannkanten. Men foreløpig er den livskraftig, selv om det ikke var så mange blomstrende eksemplarer å se som mengden med blad skulle tilsi - disse karakteristiske blad med den ene kanten tydelig bølget. Bra med smal dunkjevle (*Typha angustifolia*) var det også langs hele denne siden av vannet. Ute i vannet så vi også flere gule nøkkeroser (*Nuphar lutea*).

På land var sommerens blomster enda fine, noen i sin siste prakt, andre allerede i ferd med livets viktigste mål: frøsetting og -spredning. Nærmest vannet ble rosa-innslaget besørget av kattehale (*Lythrum salicaria*), mens høyere opp overtok geitrams (*Epilobium angustifolium*) med sine siste blomster og de lange, smale mørk-rosa frøkapslene. Åkermynte (*Mentha arvensis*) ga fra seg en pirrende duft når man streifet forbi. Dåene, både kvassdå (*Galeopsis tetrahit*) og gulldå (*Galeopsis speciosa*) sto stive langs åkerkanten. Melkerot (*Peucedanum palustre*) og nyseryllik (*Achillea ptarmica*) sto for hvite innslag, mens fredløs (*Lysimachia vulgaris*) lyste gult her og der. Og over det hele sto en skyfri himmel.

Mens vi satt og nøt solen og medbragt niste ble vi oppmerksom på en stor fugl som svevde i store sirkler høyt over hodene på oss. Den holdt seg lenge i området, så faktisk ut som om det var noe ved Grobstokvannet som virket interessant. Desverre hadde ingen av oss tatt med oss kikkert, men turlederen mente det kunne være en havørn. Synet var i hvertfall en av disse tilleggsopplevelser som vi så ofte får gratis på våre botaniske utflukter!

Bærøy ved Kragerø

Søndag 14. august 1994.

Turleder: Tore Kjærra.

Referent: Tore Kjærra.

Vi møttes på Dampskipskaia i Kragerø, 15 i alt. Været var dårligt, småregn og overskyet. Vi tok taxibåt ut til Kirkeberget på Bærøy, der det stod ytterligere 2 personer og venta.

Vi botaniserte oss mot Muffetangen. Der tok vi en pause med kaffe. Så dro vi videre til Leirdalen med en gammel isdam. Videre forbi 2 vann og over til Hovedgarden, og fulgte en sti tilbake til Kirkeberget.

Da vi kom til Kirkeberget, brøt sola fram og en del turdeltagere tok seg en dukkert. Kl. 16 kom taxibåten og henta oss tilbake til Kragerø. Noen av deltakerne reiste hjem, noen ble med opp til Sluppan og derfra hjem.

Noen av blomstene vi fant:

Pollsivaks (*Schoenoplectus tabernaemontani*), strandvortemelk (*Euphorbia palustris*), sumpmaure (*Galium uliginosum*), tusengylden (*Centaurium littorale*),

tranebær (*Vaccinium oxycoccus*), krypmure (*Potentilla reptans*), klourt (*Lycopus europaeus*), nikkebrønse (*Bidens cernua*), myrkongle (*Calla palustris*), krumhals (*Anchusa arvensis*), andemat (*Lemna minor*), lintorskemunn (*Linaria vulgaris*), askerstorkenebb (*Geranium pyrenaicum*), strandstjerne (*Aster tripolium*), nattfiol (*Platanthera bifolia*) og hvit åkertistel (*Cirsium arvense*).

Ved Sluppan: Askerstorkenebb (*Geranium pyrenaicum*), sørlandsvikke (*Vicia cassubica*) og hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*).

Pollen ved Skotfoss

Søndag 28. august 1994.

Turleder: Bjørn Erik Halvorsen.

Referent: Bjørn Erik Halvorsen.

Seks personer møtte fram ved kapellet i Pollen. Først tok vi en titt på "skrotemarks-plantene" i kanten av parkeringsplassen og fant blant annet svinemelde (*Atriplex patula*) og noe som vi først trodde var hvitamarrant (*Amaranthus albus*), men som ved nærmere analyse viste seg å være en lite typisk frømelde (*Chenopodium polyspermum*). Vi fortsatte ned til Nedre Pollen. Vi kunne beundre mengder av kanadagullris (*Solidago canadensis*) underveis. I Åssida fikk vi også øye på et rådyr før det rakk å gå i sjul mellom buskene.

Vi fulgte gårdsveien inn mot Rugla. I dalsøkket fant vi blant annet kyståkermåne (*Agrimonia procera*), åkersvinerot (*Stachys palustris*), svaleurt (*Chelidonium majus*), rødkjeks (*Torilis japonica*), hundekveke (*Elymus caninus*) og mengder av steinsopp (*Boletus pinophilus*). En liten tur ned til bukta på Norsjø ga begrenset utbytte fordi vannet sto for høyt til at vi kunne gå ut i strandenga.

Ved Rugla finnes skjellsand. Denne forekomsten er så rik at grusen stedvis er hvit av skjellbiter. I et område har man for ca. 30 år siden gravd ut skjellsand for salg. På dette stedet har det dannet seg en liten sjø, som da selvfølgelig er svært kalkrik. Det første vi oppdaget nede ved sjøen var en bever som lå og koste seg ute i vannet. Etter en stund dukket den og ble borte.

I kanten av sjøen fant vi blandt annet lodnestarr (*Carex hirta*), stolpestarr (*Carex nigra ssp. juncella*), ryllsiv (*Juncus articularis*), stivdylle (*Sonchus asper*), myrmjølke (*Epilobium palustre*) og veitistel (*Cirsium vulgare*). Vi fikk også god anledning til å lære forskjellen på vanlig åkermåne (*Agrimonia eupatoria*) og kyståkermåne (*Agrimonia procera*), for her stod de begge to side om side. Nede i vannet fant vi vassgro (*Alisma plantago-aquatica*), hesterumpe (*Hippuris vulgaris*),

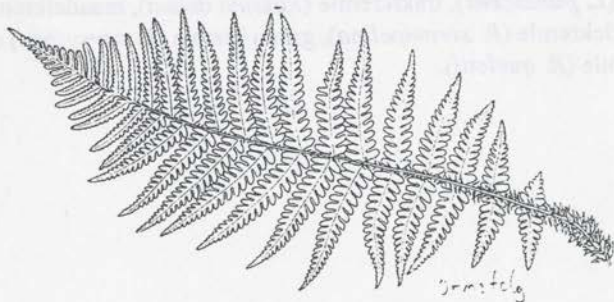
kjempepiggnopp (*Sparganium erectum*), vanlig tjønnaks (*Potamogeton natans*), rusttjønnaks (*Potamogeton alpinus*) og grastjønnaks (*Potamogeton gramineus*).

På en knause ut mot Norsjø fant vi trefingersildre (*Saxifraga tridactylites*), norsk mure (*Potentilla norvegica*), bakkemynte (*Acinos arvensis*), og en fin koloni med olavsskjegg (*Asplenium septentrionale*).

Mens vi botaniserte langs kanten av den lille sjøen, tyknet det til og begynte og regne. Vi tillot oss da å "låne" den overbygde verandaen på en av hyttene i nærheten mens vi spiste nista. Men regnværet, selv om det ga seg etter hvert, førte til at vi la om planene. Opprinnelig hadde vi tenkt å gå over Rugla-åsen, over til Løveid. Nå valgte vi i stedet å krysse den nordlige delen av Rugla-åsen tilbake til den gårdsveien vi var kommet på. Underveis fant vi store mengder melbær (*Arctostaphylos uva-ursi*) og benyttet anledningen til å lære forskjellen på denne fra tyttebær (*Vaccinium vitis-idaea*), som den likner svært på.

Regnet gav seg underveis, og da vi var framme ved gårdsveien, besluttet vi å ta en tur ut på neset nordvest for Rugla. Dette er en relativt bratt fjellknause med en topp som rager ca. 40 meter over Norsjø, småkupert på toppen. Vi fant vårerteknapp (*Lathyrus vernus*), sanikel (*Sanicula europaea*), trollbær (*Actaea spicata*), krattfiol (*Viola mirabilis*), ormetelg (*Dryopteris filix-mas*) og mengder av sopp, som referenten ikke har kompetanse til å bestemme. Vi møtte også en hoggorm som umiddelbart la seg i hoggestilling fordi den ikke fant noen steder å stikke seg vekk opp på fjellknausen.

Underveis tilbake til bilene gikk vi forbi ei eng som var gul av kanadagullris (*Solidago canadensis*), fant rikelig med filtkongslis (*Verbascum thapsus*) i bergskrenten og passerte en gjengrodd hage med en praktfull samling av balkankuletistel (*Echinops exaltatus*).

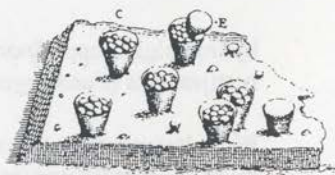
Kiseskogen i Skien

Sopptur.

4. september 1994.

Turleder: Esther Broch.

Referent: Esther Broch.

Brødkrugsopp

Turen var lagt til Kiseskogen syd for Rød Transformatorstasjon i Skien. 10 Medlemmer deltok, og artsrikdommen var stor.

Det ble funnet:

Gul gelesopp (*Tremella mesenterica*), gulgaffel (*Calocera viscosa*), vanlig stanksopp (*Phallus impudicus*), vorterøysopp (*Lycoperdon perlatum*), Pærerøysopp (*L. pyriforme*), granklubbesopp (*Clavariadelphus truncatus*), blek korallsopp (*Ramaria paludosa*), rødgul piggsopp (*Hydnum rufescens*), skjellpiggsopp (*Sarcodon imbricatus*), svartstilkjuke (?) (*Polyporus melanopus*), smørsopp (*Suillus luteus*), ringløs smørsopp (*S. granulatus*), fløyelsrørsopp (*Xerocomus subtomentosus*), svartbrun rørsopp (*X. badius*), pepperrørsopp (*Chalciporus piperatus*), steinsopp (*Boletus edulis*), blodrørsopp (*B. erythropus*), brunskrubb (*Leccinum scabrum*), ospeskrubb (*L. aurantiacum*), rødskrubb (*L. versipelle*), vanlig sleipsopp (*Gomphidius glutinosus*), vanlig pluggsopp (*Paxillus involutus*), møyjevokssopp (*Hygrocybe coccinea*), honningsopp (*Armillaria mellea*), ametystsopp (*Laccaria amethystina*), kjempetraktmuserong (*Leucopaxillus giganteus*), falsk kantarell (*Hygrophoropsis aurantica*), rød fluesopp (*Amanita muscaria*), brun fluesopp (*A. regalis*), grå fluesopp (*A. spissa*), rødmeende fluesopp (*A. rubescens*), kongesjampinjong (*Agaricus augustus*), knollsjampinjong (*A. abruptibulbus*), blodsjampinjong (*A. silvaticus*), grå blekksopp (*Coprinus atramentarius*), vanlig reddiksopp (*Hebeloma crustuliniforme*), melsopp (*Clitopilus prunulus*), svovelriske (*Lactarius scrobiculatus*), granmatriske (*L. deterrimus*), skjeggriske (*L. torminosus*), blek skjeggriske (*L. pubescens*), traktkremle (*Russula delica*), mandelkremle (*R. integra*), sildekremle (*R. xerampelina*), grønn kremle (*R. aeruginea*) og grantårekremle (*R. queletii*).

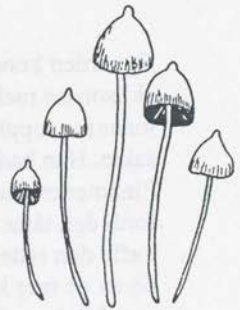
Er det liv, er det sopp

ved Leif Ryvarden

Tirsdag 27. september 1994.

Mobi i Beha-gården.

Referent: Roger Halvorsen.

Ca. 25 frammøtte.

Leif Ryvarden er professor i sopp ved Botanisk institutt på Blindern i Oslo. Han har arbeidet med sopp som emne i lang tid og kan dette med sopp meget godt. Han er dessuten kjent som en underholdende og fengslende kåsør. De ca. 25 frammøtte ble da heller ikke skuffet denne kvelden. Det var etter møtet stor enighet om at soppriket er et forunderlig rike med de mest forunderlige og bisarre løsninger på soppens problem med å overleve samtidig som den ikke bør ta livet av sitt eget livsgrunnlag. Det er lett i denne sammenhengen å si at her overgår fantasien fullstendig av virkeligheten.

Ryvarden startet med en liten innføring i begrepet mykorrhizasopper, og viste eksempler på slike. Hattsopper, fingersopper og piggsopper var eksempler på dette. Han fortalte også at de vi ofte betegner som sopp, er fruktlegmene. Et slikt fruktlegeme utgjør ca. 0,1% av hele organismen.

Sopp kan vi finne over det meste av verden, fra Tasmania til Nordkapp, og Ryvarden startet med å vise kantareller i en skog i Zimbabwe. Disse var både i rødt, oransje og grått og utgjorde en meget viktig økologisk faktor. Forsøkene med å plante inn bartrær fra andre deler av verden i Afrika lyktes først når det ble tatt i bruk mykorrhiza-sopp.

Sprangene var store. Ryvarden sammenliknet soppens effektivitet med produksjonen av sporer med den samme strategien korsnebb har når det gjelder å utnytte mulighetene når de finnes, når granfrøa er modne. Slik er det også for soppene som må ha ut sporene når det er gunstigst for disse å finne livsbetingelser. Vi fikk se en tropisk variant av kjellersopp eller hussopp, vi fikk se knuskkjuke som tidligere er blitt eksportert i store mengder og vi fikk se en pigget kjuke med sterke giftstoffer i seg. Gruppen kjuker tilhører jo den gruppen som er parasittisk og som da til slutt vil drepe vertstreet.

Bruken av sopp varierer svært fra kulturene i øst-Europa til Storbritannia hvor sopp er lite i bruk.

Vi fikk også se rødbrandkjuke som er en råtesopp som angriper treet og gjør det pill råttent innvendig. Denne soppen spiser bare opp cellulosen. Dette har papirindustrien nå sett nærmere på for å se om en genspleising med bakteriekulturer vil kunne brukes effektivt i produksjonen

Ryvarden kom også inn på begrepet **lav** som han kalte for lichenisert sopp, og noen skilsmisse mellom soppen og grønnalgen i lav er blitt en umulighet. Algene ligger innenfor sopphyfene i laven og får derfor så lite lys og CO₂ at de vokser svært sakte. Han hadde i den anledningen en betraktning omkring overbeiting på Finnmarksvidda. På tross av sakte vekst er laven likevel svært konkurransedyktig fordi den tåler tørke. Formeringen skjer ved at soppen formerer seg og sporene må treffe den rette algetypen for at det skal bli lav ut av det.

En av de mer kjente lavtypene er **ulvelav**, *Letharia vulpina*, som vel betyr noe slikt som "dødens for ulver".

Så fikk vi se rustsoppene som lever på levende planter. Et eksempel her er **svartrust**, *Puccinia graminis*, som har vertsskifte mellom berberiss og hvete på våre breddegrader. Den gjør skader for rundt 50 millioner kroner hvert år i Europa. Den har "kuler" med kjønnsceller som blir til såkalt skålrust på berberissen, og denne sender ut sporer som rammer hveten. På mais finnes så et annet slag, **sotsopp**, denne blir spist av indianerne i Mexico.

En gruppe sopp som sikkert finnes overalt er muggsopp. Den angriper bakterier for å ha maten for seg selv, hevdet Ryvarden. Dette gjorde den ved å skille ut et bakteriedrepende stoff. Det var dette som førte Flemming på sporet etter **penicillin**. At sopp har fått stor anvendelse innen medisinen er også oppdagelsen av **cyklosporin** fra en sopp som ble funnet på Hardangervidda. Dette stoffet har helt og holdent revolusjonert transplantasjonsmedisinen. Produksjonsverdien av stoffet løper opp i ca. 120 millioner kroner pr. år i 17 år.

Brodkorgsopp, *Crucibulum laeve*, med sin fantastiske spredning av fruktlegemer ble også vist.

Røyksopper hører til gruppen **buksopper**, og disse finnes i mange former. Hit hører også **trøffelsoppene** som også kan oppvise spesielle spredningsmekanismer siden de vokser under jorda. Vi fikk også se en **afrikansk blekksopp** som ikke åpner seg og en "innpakket" tropisk røyksopp.

Om **stanksopp**, *Phallos impeditus*, fortalte Ryvarden en historie om stanksoppen på kirkegården som fikk folk til å stille spørsmålet om hvorvidt graveren hadde gjort jobben sin, så ille lukter den.

Mosene har også sin egen "snylter", **traktgelesopp**, som vokser i sporehuset på mosen og lurer den til å "gi den mat".

Vi fikk se grupper av mange slag, f.eks. **lønntjæreflekk** som gjør lønnebladene svartflekkede, og vi fikk se **symrebeger** som snylter på hvitveis. Ryvarden fortalte også om **meldrøye** som ved et "uhell" ble kilden til narkotikumet LSD. Denne soppen ble spist sammen med melet, og stoffene i den førte ofte til koldbrann på grunn av at blodårene ble innsnevret.

"Historien om soppene" ble etterhvert mer og mer fascinerende. Det fulgte eksempler på sopp som angrep insekter, og sopper som steriliserte blomster. Ryvarden fortalte om de merkelige sykluser hvor biller dro sopp til frosker som

var vert for sopp. Vi fikk eksempler på bier som førte sopp til blomster som så ble sterilisert. Omstendighetene omkring almesjuken er også et resultat av sopp som bringes til almen med almebillen. Dette fenomenet kom med alm som ble importert fra Amerika.

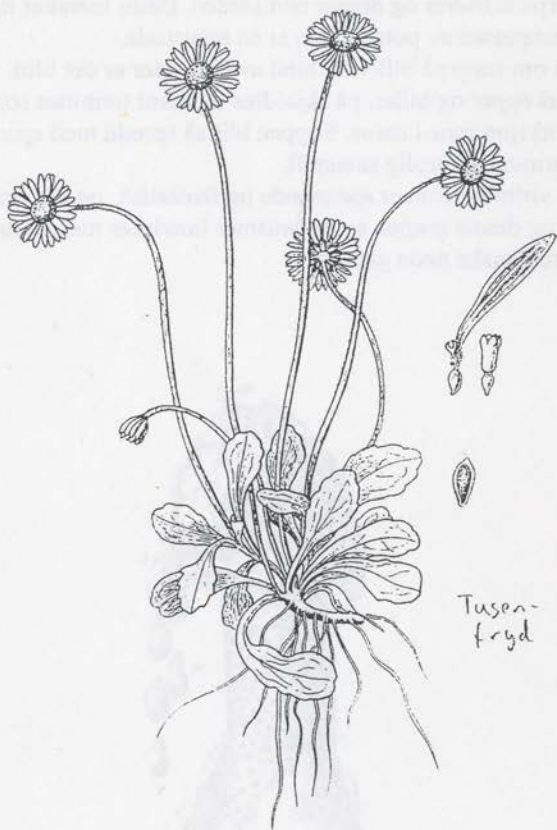
Enda merkeligere er kanskje historien om nematoder som blir fanget i "snarer" av sopp som etterpå infiserer og dreper nematoden. Dette forsøker man nå å kunne utnytte i bekjempelsen av potetåll som er en nematode.

Det er skrevet om sopp på biller. & bind av 680 sider er det blitt. Overalt finnes det sopp: på edderkopper og biller, på skjoldlus og blant termitter som utnytter soppen i næringsproduksjon inne i tuene. Soppen blir så spredd med sporer i den tida termittene svermer. Et utrolig samspill.

Ett er sikkert: virkeligheten er spennende og fantastisk, og det finnes virkelig sopp der det er liv, og denne gruppa av organismer innvirker mer på dagliglivet vårt enn vi kanskje burde ønske noen ganger.

Stankesopp

Tusen-
fygd

Til egne notater:

Telefon:
03/55 25 06

mobi

Adr.:
Beha-gården
3900 Porsgrunn

i mobi er'e billi'

Si det med
Blomster
Til ALLE anledninger

Bryns
BlomSter

Stridsklev Ring 32
3929 Porsgrunn
Tlf. (03) 51 11 00
Fax. (03) 51 55 20

INTERFLORA: 57 000 FAGFORRETNINGER I 136 LAND

Innhold

Året som er gått..	side 2
Siloen på Bøleveien	side 3
Årsmøtet 1993	side 4
Strandenger i Telemark.., (Knut Rydgren)	side 7
Naturtyper i Nordamerika, (Sigmund Tvermyr)	side 9
Julemøtet - Minner fra Öland	side 11
Telemarks Orkidéer, (Roger Halvorsen)	side 15
Blomstervandring i Provence, (Kari Wang)	side 17
Blomstrende sommerminner	side 19
Elins Alpeenger, (Elin Conradi)	side 22
Mule Varde - aktivitetsdager	side 24
Kurs i Plantelære, (Finn Wischmann)	side 25
Helleåsen ved Brevik	side 28
Bjørkøya/Risøya	side 29
Admini på Herøya	side 29
Guslandutmarka i Brunlanes	side 30
Fyresdal-helg	side 32
Gravastrand	side 34
Koster (avlyst)	side 35
Lårdal brygge - utstilling	side 35
Dovre - sommerekursjon	side 36
Grobstok i Bamble	side 38
Bærøy ved Kragerø	side 39
Pollen ved Skotfoss	side 40
Kiseskogen i Skien - sopptur	side 42
Er det liv, er det sopp, (Leif Ryvarden)	side 43

Telemark Botaniske Forening, Postboks 625,
3903 PORSGRUNN.